

323
1784

323

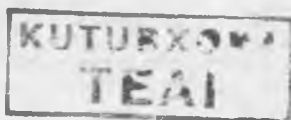
①

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИЧКИ ИШЛАР
ВАЗИРЛИГИ АКАДЕМИЯСИ

422

**ПРЕЗИДЕНТ
ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ
«Ўзбекистон
XXI аср бўсағасида:
ХАВФСИЗЛИККА ТАҲДИД,
БАРҚАРОРЛИК ШАРТЛАРИ ВА
ТАРАҚҚИЁТ КАФОЛАТЛАРИ»
АСАРИНИ ЎРГАНИШ БЎЙИЧА
ЎҚУВ-КЎРГАЗМАЛИ ҚЎЛЛАНМА**

2032868

2141

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 1999

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИИВ АКАДЕМИЯСИНИНГ
ТАХРИРИЯТ-НОШИРЛИК КЕНГАШИ ТОМОНИДАН
МАЪҚУЛЛАНГАН.

Тузувчи-муаллиф:

Шариф КОБИЛОВ

Масъул муҳаррир:

юримдик фанлари доктори, профессор У. ТАДЖИХАНОВ

Тақризчилар:

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси «Касб этикаси ва сиёсатшунослик» кафедраси бошлигининг муовини, тарих фанлари доктори, профессор М. Н. НИШОНОВ; Тошкент Давлат университети «Иқтисодиёт назарияси» кафедраси мудири, доцент К. УМАРОВ

Президент Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» асарини урганиш бўйича ўқув-курғазмали қўлланма// Тузувчи-муаллиф: Ш. Қобилов; Масъул муҳаррир: У. Таджиханов /. — Т.: «Шарқ», 1999. — 80 б.

Сарл. олдида: ЎЗР Ички ишлар вазирлиги академияси.

Ушбу ўқув-курғазмали қўлланмада Президентимиз И. А. Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» асарининг энг муҳим фикр ва ғоялари ҳамда ушбу асарнинг асосини ва таърифни белгиловчи омиллар схематик равишда ифодалаб берилган. Бу услуб асардаги фикр ва мулоҳазаларни қисқа вақтда ўзлаштириш имконини таъминлаб беради.

Қўлланма олий ва ўрта махсус ўқув юртларининг ўқитувчилари, талабалари ҳамда кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

ББК 66.3(5У)я7+66.4(5У)я7+
65.9(5У)Я.

© «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни
Бош таҳририяти, 1999 йил.

© Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси,
1999 йил.

МУҚАДДИМА

Юртбошимиз И. А. Каримов узлуксиз таълим тизими-ни такомиллаштиришга бағишланган нутқларида яратилаётган дарсликлар, ўқув қўлланмалари кенг китоб-хонлар оммаси учун яқинроқ, тушунарлироқ, қизиқарлироқ ва равшанроқ бўлиши кераклиги ҳақида бир неча мартаба таъкидлаган эдилар.

Ўқитувчилик тажрибаси шуни кўрсатадики, ўқув машғулотида ўқитувчилар, лекторлар томонидан қўлланилган кўрғазмали воситалар коллежлар, олий ўқув юртлари талабалари онгида яхшироқ ўрнашади. Ўқув-кўрғазмали қўлланмалардан фойдаланишнинг аҳамияти шундан иборатки, улар воситасида ўқувчилар назарий қоидаларни чуқурроқ ўзлаштиради ва эслаб қолади, шунингдек ўрганилаётган ҳодисалар ҳақида аниқ ва ёрқин тасаввурларни ҳосил қилади. Ўз навбатида кўрғазмали қўлланмалар машғулоти қизиқарли ва аниқ мантиқий боғлиқликда ўтказишга ёрдам беради.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг буйруғига асосан Президентимиз И. А. Каримовнинг республикамизнинг барча ўқув юртларида Ўзбекистонда амалга оширилаётган тарихий янгиланишларни ўзида акс эттирган ҳамда жаҳон жамоатчилигида тобора катта қизиқиш уйғотаётган, шунингдек давлатимиз раҳбарининг жаҳондаги мураккаб масалаларга илмий асосда ёндошилган нуқтаи назари акс этган ва дунёнинг кўп тилларига таржима қилиниб, Англия, Германия, Франция, Россия, Корея, Покистон, Бирлашган Араб Амирликлари, Исроил, Италия ва бошқа мамлакатларда нашр этилган «Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» асари ўрганилмоқда. Ислом Каримов ушбу асарининг хулоса қисмида «шу мавзуга мурожаат қилиш зарур эдими, бугун Ўзбекистон ва у билан бирга Марказий Осиё минтақасидаги бошқа давлатлар кечираётган мураккаб, ғоят кескин муаммолар хавфсизлик, ривожланишни таъминлаш, барқарорлик ва собитқадамлик муаммолари ҳақида гапириш зарурати бор-

ми?» — деган саволни ўртага ташлаб ўзлари «ишончим комилки, зарурати бор» деб алоҳида таъкидлайди. Ушбу заруратнинг ўта муҳимлигидан келиб чиқиб, юртбошимизнинг мазкур асаридagi энг муҳим фикр ва ғояларни схематик равишда ифодалаб, мантиқий жиҳатдан чуқур асосга эга бўлганлигини кўргазмали қўлланмамиз орқали намоён қилишни мақсад қилдик. Бу услуб ушбу асарнинг асосини ва таърифини белгиловчи омиларни яққол кўрсатиб, унда бўлган фикр ва мулоҳазаларни қисқа вақтда ўзлаштириш имконини таъминлаб беради.

Президент И. А. Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» китобидаги қоидаларнинг тасвирли равишда батафсил баён қилиниши ўқувчиларнинг Ўзбекистоннинг XXI аср бўсағасида, Президентимиз таъкидлаганидек, «миллатимиз, жамиятимиз ва ҳар бир фуқаро хавфсизлигига, янгиланиш ва тараққиёт йўлига солинаётган таҳдидлар нималардан иборат эканлиги» ҳамда «давр таҳдидларига қарши муносиб жавоб бериш учун қандай ишончли кафолатларимиз бор»лиги каби масалаларни чуқур англаб етишларида ёрдам беради, деган умиддамиз.

Шунингдек, ушбу қўлланмадан «Иқтисодийёт назарияси», «Фалсафа», «Сиёсатшунослик», «Ўзбекистон тарихи», «Ҳуқуқшунослик», «Маданиятшунослик»ка оид фанларни ўрганишда ҳам фойдаланиш мумкин.

Кейинги йилларда ўқув кўргазмали қўлланмалар тайёрлаш амалиётига ўқитувчилар, олимлар унчалик эътибор бермай қўйдилар. Ушбу қўлланма мазкур соҳада яратилаётган дастлабки ишлардан бири бўлганлиги сабабли муаллиф учун китобхонларнинг қўлланма бўйича таклиф ва фикрлари қимматлидир, чунки қўлланма мавзуси келажакда ҳам долзарб бўлиб қолади.

Муаллифнинг ушбу ишга сидқидилдан ёндошиб ўқувчиларга юртбошимизнинг асарини ўрганиш бўйича мазкур услубий-мантиқий боғланишдаги тавсиялари эътиборга лойиқдир. Билдириладиган фикр ва мулоҳазаларни у ўзининг кейинги ўқув-услубий тадқиқотларида тузатади, деган умиддамиз.

Убайдулла ТАДЖИХАНОВ,
юридик фанлари доктори, профессор.

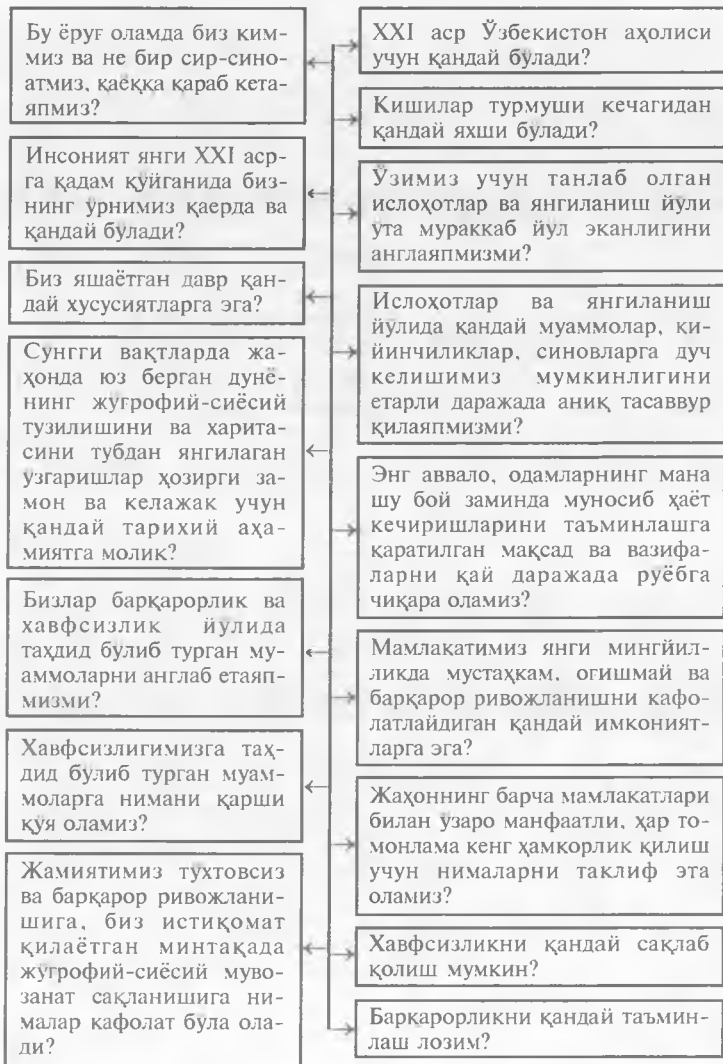
Давлатни ақл-идрок билан бошқариш — халқ бошига тушган хавф-хатарни камайтириш ва бартараф этишдан иборатдир.

Абу Наср Форобий

БИРИНЧИ БОБ

ХАВФСИЗЛИККА ТАҲДИД

**Президент И. Каримовнинг
«Ўзбекистон XXI аср бўсағасида:
хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари
ва тараққиёт кафолатлари» асарининг
ёзилишига асос бўлган омилар**

1-м а в з у. Минтақавий можаролар

1.1. Минтақавий можаролар ва уларнинг оқибати

Минтақавий можаролар

Сўнги беш йил ичида машғум мазмунга эга «минтақавий можаро» деган ибора ҳаммининг қулоғига урнашиб, оддий бир ҳолатга айланди. Минтақавий можаролар дунёнинг ривожланган минтақаларига ҳам, ривожланаётган минтақаларига ҳам хос тус олди

Дунёда янги тартибларни шакллантириш жараёни минтақалар даражасидаги ва минтақалар ичидаги эскидан сақланиб келаётган, зимдан тутаб ётган ҳар хил тарихий, этник, сиёсий, диний ва бошқа сабабларга эга бўлган можароларнинг кескинлашуви билан бирга юз берди

СССР парчаланиб кетганидан кейин бизнинг ирода-миз ёки интилишимизга боғлиқ булмаган ҳолда Ўзбекистон амалда фронт яқинидаги давлатга айланиб қолди. Унинг ташқи чегараларида — Афғонистон ва Тожикистонда сўнги йилларда юз минглаб инсонлар ҳаётига зомин бўлган иккита танглик ўчоги аланга олиб турибди

Минтақавий можарони фақат тарафларнинг қуроли қарама-қаршилиги, шу жумладан, тинч аҳоли ўртасида кўплаб қурбонларга олиб келадиган қарама-қаршилиги деб ҳисобламаслик керак. У муайян жамият ва қўшни давлатлар ҳаётига таъсир курсатадиган қарама-қаршилиқдир

Уларнинг оқибатлари

Ҳозирги дунёда қарийб 50 миллион қочоқ бор. 1996 йилда бошқа мамлакатларда бошпана топган 13 миллион киши руйхатга олинган. Фуқаролар уруши туфайли 30 миллионга яқин одам ўзи яшаб турган жойларини ташлаб, бошқа мамлакатларга қочоқ сифатида кетишга мажбур бўлган
БМТ маълумотидан

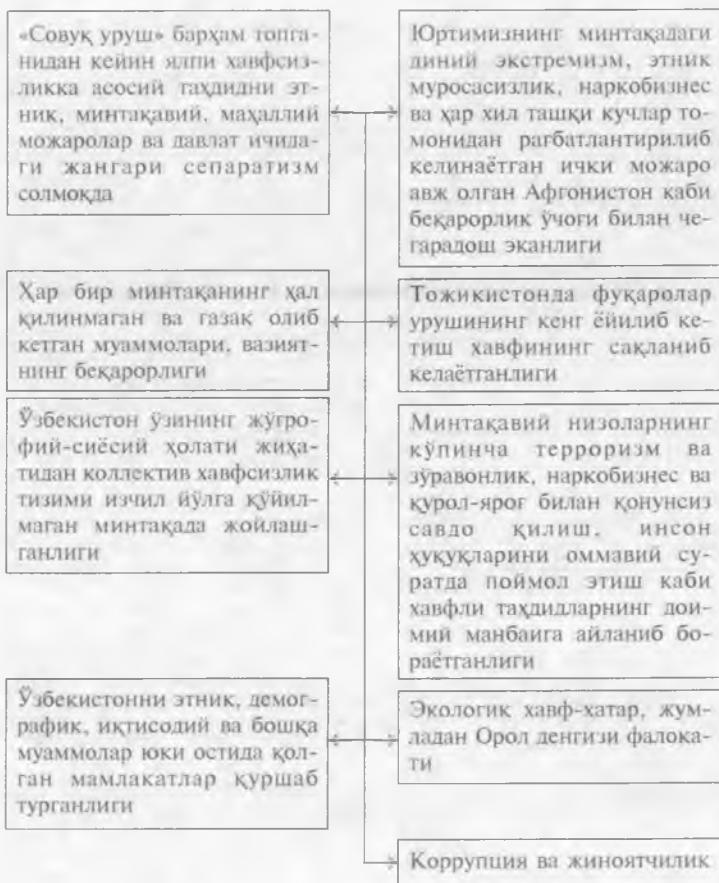
Миллионлаб кишиларнинг тақдири хавф остида қолар экан, буни ҳеч қандай мақсад билан оқлаб бўлмайди

Қандай бўлмасин, ватандошлар ўртасида нифоқни авж олдириш, ўз уйларини ташлаб кетишга мажбур бўлган қочоқлар оқими, жамиятда жиноятчи унсурларнинг кўпайиши, уруши пул топишнинг ягона манбаига айлантириш, миллатнинг генофондига путур етказиш, ёш авлодни ҳатто бошланғич таълим олиш имкониятидан ҳам маҳрум қилиш шу халқнинг келажагини таъминлай олмайди

Минтақавий можароларнинг хавфли томони шуки, улар бир мамлакат доирасидан чиқиб кетиши ва бошқа мамлакатларга ҳам ёйилиши мумкин бўлган хавфни тугдиради. Бундан Ўзбекистон ҳам мустасно эмас

Афғонистондаги ҳарбий-сиёсий танглик Тожикистондаги беқарорлик ҳолатига ҳам, жумладан, Ўзбекистоннинг миллий хавфсизлигига ҳам таъсир этмай қолмайди

1.2. Ўзбекистоннинг миллий хавфсизлигига таҳдид солувчи манбалар ва сабаблар

2-м а в з у. Диний экстремизм ва фундамен- тализм

Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланади. Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди.

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси,
31-модда

2.1. Диний экстремизмни келтириб чиқарувчи сабаблар

Диний экстремизм — у ёки бу диннинг ута тажовузкор, агрессив ва жиноий йўналтирилган мазҳаби ёки оқимидир

Диний экстремизмни келтириб чиқарувчи сабаблар

Диндан фойдаланиб динга алоқаси бўлмаган сиёсий ва бошқа тажовузлар ва мақсадларни амалга ошириш учун интилиш

Диндан турли сиёсий можаролар, зиддиятларни келтириб чиқаришга уриниш

Инсон, миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини эмас, балки диннинг яшашга бўлган ҳуқуқни эътироф этиш

Динни дунёқараш тафаккурининг ягона воситаси деб ҳисоблаш

Ўз-уздан равшанки, бу ҳодисалар Ўзбекистоннинг мустақиллигини мустаҳкамлаш, унинг хавфсизлигини таъминлаш зарурлиги нуқтаи назаридан қараганда ташвиш туғдирмоқда

Ўзбекистонда мустақилликни қарор топтириш ва мустаҳкамлаш даврида ислом омили ва унинг хилма-хил кўринишлари фаоллашди

Унинг сабаблари

Аввалги мафкуравий тасаввурлар ва қадриятлар тизимининг емирилиши ҳамда муайян вақт мобайнида пайдо бўлган бушликнинг урнини тулдириш... Коммунистик мафкура маънавий қашшоқлиги, фанатизм ва миллатларга қарши қаратилганлиги билан шўро ҳокимиятидан кейинги маконда диний фундаментализм ва анъанавийлик учун шароит яратди. Худди шу йиллари коммунистик мафкура инқирозидан кейинги бушлиқ ҳосил бўлган маконда турли динлар, турли қарашлар, турли жаҳолатпарастлар, баъзан билимсиз руҳонийлар фаоллашди, бушлиқни эгаллашга интилдилар. Мамлакатда диний билимни чуқур эгалламаган кишилар тарғиб эта бошлади

Миллий ўзлиқни англаш туйғуси, этник жиҳатдан насл-насабини излашга интилишнинг ўсганлиги

Ўтиш давридаги ислохотларнинг муқаррар қийинчиликлари, аҳолининг объектив табақалашув жараёни ва мулкдорлик белгиси бўйича табиий тафовутлар ҳам динни жонлантирди

2.3. Ислом динининг роли тўғрисидаги баҳолар

Ислом динининг роли тўғрисидаги баҳолар

Ислом динининг маданий қадриятлари ва анъаналари, жаҳон миқёсида ислом дини қолдирган жуда улкан маънавий мерос нафақат минтақамизнинг тарихий ривожланишига кўп жиҳатдан қўшилган ҳиссани, балки унинг ҳозир шаклланиб бораётган сифат жиҳатдан янги қиёфасини ҳам белгилаб берди

Ислом динидан сиёсий кураш учун, омманинг сиёсий онгига таъсир кўрсатиш воситаларига эга бўлиш учун қурол сифатида фойдаланилади. У бир туг вазифасини бажаришга қодир. Бу туг остида эса аниқ бир дастурий мақсадларни изловчи эмас, балки фақат кўрсатмага — ҳокимият учун кураш олиб бориш ҳақидаги кўрсатмага амал қилувчи кучлар бирлашади

Диндан унга эътиқод қилувчи фуқароларни умуминсоний ахлоқий меъёрлар, инсонпарварлик, иймонли, инсофли, баҳамжиҳат, ватанпарвар бўлиш руҳида тарбиялашда фойдаланиш мумкин, лекин диндан вайрон қилувчи, миллий бирликни емирувчи куч сифатида фойдаланиш хавфсизликка таҳдид солади

2.4. «Ваҳҳобийлик», «Ислом экстремизми», «Ислом фундаментализми», «Фанатизм» тушунчалари

	<p>«Ваҳҳобийчилик ҳаракати» — Арабистон ярим оролининг марказий қисмида XVIII аср ўрталарида юзага келган диний-сиёсий оқим бўлиб, унинг асосчиси Муҳаммад ибн Абд ал-Ваҳҳобдир (1703—1787 йиллар). Ваҳҳобийчиликнинг мақсади исломни тозалаш бўлиб, гўёки уларнинг фикрича, қабрларга, авлиё ва бошқа зиёратгоҳларга бориш, Оллоҳга шак келтириш, деб ҳисобланиб, бу борада яратилган адабиётлар таъқиб этилган. Абд ал-Ваҳҳоб диний тарғибот ишларини 1740 йилдан ўз отасининг вафотидан сўнг фаоллаштирган, чунки ота-ўғил ўртасида даъватнинг услуби хусусиятида ихтилоф бўлган.</p>
Ваҳҳобийлик	<p>Адолатни юзаки тушуниб тарғиб қилишда, исломнинг маънавий-ахлоқий меъёрига қаттиқ риоя этишни талаб қилишда ҳамда зебзийнатдан ва манфаатпарастликдан воз кечишни эълон қилишда намоён бўладиган оқим</p>
Ислом экстремизми	<p>Улар қадимги ислом гоёлари ва анъаналарини қайта тиклаш шиори остида терроризмни уюштирувчилардир</p>
Ислом фундаментализми	<p>Улар эса исломнинг фундаментал гоёларини тиклаш, ислом вужудга келган даврга қайтиш шиори остида ҳаракат қилувчилар бўлиб, дин ва сиёсатни бир тушунча, ислом билан миллат манфаатларини бир, деб тушунтирадилар, давлатларни исломлаштиришни тарғиб қиладиларки, бу можаролар ва зиддиятларни келтириб чиқаришга сабаб бўлади</p>
Фанатизм	<p>Унинг ўзига хос хусусияти шундаки, улар ўз динини ҳақиқий деб тушунади ва бошқа диний эътиқодларга муросасиз бўлишни тарғиб қилади, бу эса можароларни келтириб чиқаради, мамлакатдаги вазиятни кескинлаштиради, демократик давлат обрўсига путур етказди</p>

2.5. Ўзбекистонга нисбатан ислом фундаментализми — ақидапарастликнинг таҳдиди

Б у л а р:

Ақидапарастликни ёйиш орқали диндор мусулмонларнинг ислоҳотчи давлатга ишончини йуққа чиқаришда кўринмоқда

Фундаменталистларнинг адолат ҳақида оломонбоп, жозибадор, аммо бақироқ ва асоссиз даъватларига кўр-кўрона эргашувчилар, ўзгалар иродасининг қули бўлиб қолишини англашимиз лозим

Мамлакат минтақалари аҳолиси ва ижтимоий қатламлар ўртасидаги «ҳақиқий» ва «сохта» диндорлик белгилари бўйича қарама-қаршилик келтириб чиқаришда кўринмоқда

Ўзбекистоннинг жанубий чегараларидаги қўшни мамлакатларда фуқаролар уруши тўхтамай давом этиб келаётганлигида намоён бўлмоқда

Мусулмон ва номусулмон мамлакатлар, уларнинг жамоатчилиги орасида ҳам Ўзбекистон ҳақида кўнгилни совутадиган фикр тугдиришга уринишларда намоён бўлмоқда

Ислом цивилизацияси ва исломий бўлмаган цивилизация ўртасида ялпи қарама-қаршиликни шакллантиришда намоён бўлмоқда. Бу эса жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш жараёнларига гоят салбий таъсир кўрсатмоқда

Омманинг онгида дин барча иқтисодий, сиёсий ва халқаро муаммолар ҳамда зиддиятларни ҳал қилишнинг универсал воситаси деган фикрни қарор топтиришда кўринмоқда

2.6. Давлат ва дин ўртасидаги муносабатда Ўзбекистон амал қилаётган тамойиллар

Дин ёки эътиқодга сизгиши эркига фақат қонун билан белгиланган ва жамоат хавфсизлигини, тартибини, саломатлигини ва ахлоқни сақлаш учун, шунингдек, бошқа шахсларнинг асосий ҳуқуқлари ва эркини муҳофаза этиши учун зарур бўлган чеклашлар билангина дахл қилиши мумкин.

Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт, 18-м о д д а

Б у л а р :

→ Диндорларнинг диний туйғуларини ҳурмат қилиш

→ Диний эътиқодларни фуқароларнинг ёки улар уюшмаларининг хусусий иши деб тан олиш

→ Диний қарашларга амал қилувчи фуқароларнинг ҳам, уларга амал қилмайдиган фуқароларнинг ҳам ҳуқуқларини тенг кафолатлаш ҳамда уларни таъқиб қилишга йўл қўймаслик

→ Маънавий тикланиш, умуминсоний ахлоқий қадриятларни қарор топтириш ишида турли диний уюшмаларнинг имкониятларидан фойдаланиш учун улар билан мулоқот қилиш йўлларини излаш зарурати

→ Диндан бузгунчилик мақсадларида фойдаланишга йўл қўйиб бўлмаслигини эътироф этиш

→ Диний фундаментализмнинг ҳар қандай кўринишларига қарши чиқаётган жаҳондаги таъсир доираси кенг ва обрў-эътиборли кучлар турли маданиятлар ҳамда цивилизациялар ёнма-ён яшашининг нормал, тинч ва ўзаро фойдали шарт-шароитлари учун курашда Ўзбекистоннинг ўрни ва аҳамиятини англаб етмоқда

3-м а в з у. Буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик

3.1. Буюк давлатчилик шовинизми нима?

Шовинизм

Шовинизм баъзи кўп сонли миллатларнинг нафақат кўп миллатли империя доирасида, балки уни ўраб турган жўгрофий-сиёсий маконда ҳам ўзининг мутлақ ҳукмронлигини ўрнатиш учун курашда намоён бўлади

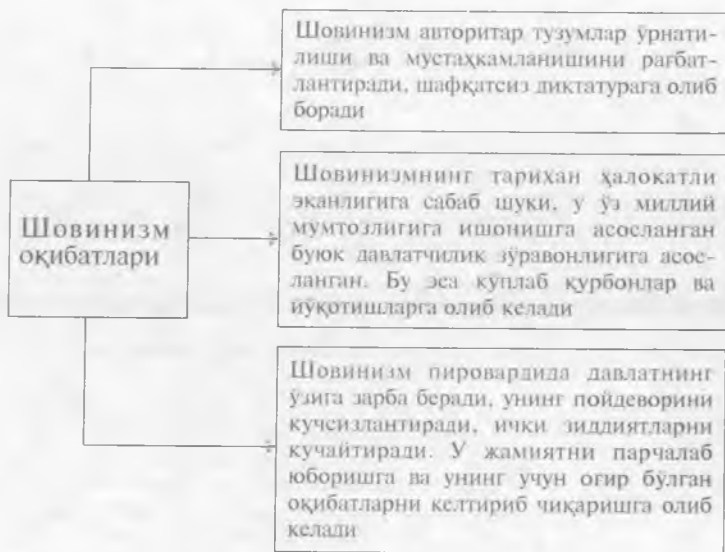
Буюк давлатчилик шовинизми

Буюк давлатчилик шовинизми бошқа миллатлар ва мамлакатлар билан ўзаро маданият-ли ҳамкорлик қилишга тайёр эмасликдан келиб чиқади. Унинг ифодачилари ҳарбий империялардир. Бу империяларнинг иқтисодий босиб олинган ҳудудларни эксплуатация қилар ва ҳатто уларнинг ҳаётий манбалари ҳисобига яшар эди. Айни чоғда бўйсундирилган халқларга уларнинг маданий жиҳатдан ва умуман миллий жиҳатдан норасолиги ҳақидаги ҳалокатли гоё сингдирилар эди

Буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик

Буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик бир-бирини тўлдирди, булар ўз давлати манфаатини илгари суриб, миллий кадрларни тайёрлашда, миллий маданиятлар ва маънавий қадриятларни оёқ ости қилишда, авторитар тузум ўрнатишда, бошқа мамлакатлар халқларини итоатгўй қилиб сақлаб туришда, ҳозир эса собиқ Иттифоқни тиклаш учун қилаётган ҳаракатида, ўз таъсир доирасини бошқа мустақил давлатларда сақлаб қолиш учун интилишда, миллатлар ўртасида ўзаро ишончсизлик тугдиришда, халқаро-ҳуқуқий меъёрларни инкор этишда, ташқи иқтисодий алоқаларни тўсишда, янги мустамаккачиликни зўрлаб қабул қилдириш ҳаракатида яққол намоён бўлмоқда

3.2. Шовинизм оқибатлари

Ҳозирги шароитда шовинистик таҳдидларнинг таъйиқини бошдан кечириб турган кичик мамлакатлар ва халқлар ўз хавфсизлиги ҳамда суверенитетини таъминлаш мақсадида буюк давлатчиликка қарши чоралар излашга мажбур бўлмоқда. Оқибатда буларнинг ҳаммаси бутун халқаро муносабатлар тизими янада соғломлашишига эмас, аксинча, дунё миқёсида жаҳоннинг куч марказлари уртасидаги муносабатларда зиддиятларнинг зўрайишига олиб келиши мумкин

3.3.**Буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик таҳдиди****Б у л а р:**

→ Халқаро, давлатлараро ва элатлараро қарама-қаршиликни келтириб чиқариш

→ Халқаро ҳуқуқий ва ички давлат суверенитетимизни рўёбга чиқаришга қаршилик кўрсатиш

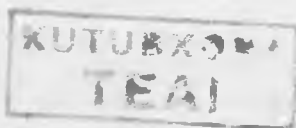
→ Ўзбекистоннинг ташқи иқтисодий алоқаларини чегаралашга, уларни тенг ҳуқуқли бўлмаган шароитга солиб қўйишга уриниш

→ Мамлакатимиз аҳолисига ахборот орқали ва мафкуравий йўл билан тазйиқ ўтказиш, жаҳон афкор оммасида Ўзбекистон ҳақида нотўғри тасаввур тугдиришга интилиш

→ Агар буюк давлатчилик шовинизми билан экстремистик миллатчилик абалдий ҳамроҳ экани назарда тутилган бўлса, у ҳолда миллатлар ўртасида ўзаро ишончсизликни келтириб чиқариш, миллатлараро муносабатларни кескинлаштириш

→ Янги мустамлакачилик ва янги империячилик ёндашувларини зўрлаб қабул қилдириш, ҳамма соҳалардаги ўзаро манфаатли ва тенг ҳуқуқли ҳамкорликни секинлаштириш хавфи

кабиларда намоён бўлади

4-м а в з у. Этник ва миллатлараро зиддиятлар

4.1. **Бир элатли ва кўп элатли давлатларнинг хусусияти**

Б у л а р:

Ҳозирги дунёда полиэтник (кўп элатли) ва моноэтник (бир элатли) давлатлар мавжуддир. Ер юзида ўзининг бетакрор маданий ва маънавий қадриятларига эга, тараққиёт даражалари турли бўлган 1600 дан ортиқ этник гуруҳ яшайди

Кўп миллатли ва кўп тилли мамлакатларда ўз давлатларига ном берган асосий миллат бу мамлакатларда истиқомат қилувчи этник озчилик ўртасидаги ўзаро муносабатлар ички сиёсий барқарорлик ва миллий хавфсизликнинг ҳал қилувчи шартларидан бири бўлиб ҳисобланади

Миллатлар ёки этник гуруҳлар ўртасидаги ўзаро муносабатларда анъанавий уйғунлик вужудга келган мамлакатларда кўп элатлилик омили давлатларнинг сиёсий-иқтисодий ривожланишига самарали, рағбатлантирувчи таъсир этишини кўрсатувчи мисолларни кўплаб келтириш мумкин

4.2. **Миллатчилик ва унинг оқибатлари**

Миллатчилик — бирор миллат ва элатнинг ҳақ-ҳуқуқларини камситиш демакдир

«Миллатчилик» кўринишлари кўпинча ўзаро алоқада бўлувчи этник гуруҳлар ва миллатларнинг манфаатлари ва эҳтиёжлари бир-бирига мос келмаслиги юзасида келиб чиқадиган зиддиятлар натижасидир

Миллатчиликнинг оқибати:

У сиёсий тусга кирса, кучли салбий йўналиш касб этади. Бу давлат ва миллат хавфсизлигига, минтақавий ва кенг қўламдаги хавфсизликка анча кучли таҳдид солади

4.3. Ўзбекистонда ва Марказий Осиё минтақасида миллатлараро муносабатларга бўлаётган хавфнинг илдизлари

Ўзбекистонда ва Марказий Осиё минтақасида миллатлараро муносабатларга бўлаётган хавфнинг илдизлари

Агар вазиятни ҳолис баҳолайдиган бўлсак, можароли вазиятларнинг юзага келиши учун замин мавжуд. У Марказий Осиёдаги республикаларнинг ҳудудий-маъмурий чегараларини вужудга келтириш соҳасида Россия империяси олиб борган ва Совет ҳокимияти давом эттирган сиёсат оқибатларига бориб тақалади

Марказий Осиё минтақасидаги этник нуфус вазияти доимо ўзгариб турган. Турли даврларда унга мустамлакага айлантириш, 20—30-йиллардаги саноатлаштириш, халқларни депортация (қувғин) қилиш ва мажбурий кўчириш, урбанизация жараёнларининг фаоллашуви ва бошқа омиллар таъсир кўрсатган

Юқоридаги хавфнинг илдизлари мустақил давлатларга мерос бўлиб қолди. Шу туфайли миллатлараро ва элатлар ичидаги ўзаро алоқалар муаммолари стратегик аҳамиятга эга бўлиб бормоқда ва минтақада давлатлараро муносабатларни йўлга қўйишда алоҳида эътибор беришни талаб қилмоқда

4.4.

Ўзбекистоннинг миллий сиёсати ва Конституция

Ўзбекистоннинг миллий сиёсати Ўзбекистонда яшаётган 100 дан ортиқ миллат ва элатлар манфаатларини бир меъёрда ҳимоя қилади, миллий устунликни, миллатчилик ва шовинизмни рад этади

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ўзининг туб моҳияти, фалсафаси, гоёсига кура янги ҳужжатдир. Унда коммунистик мафкура, синфийлик, партиявийликдан асар ҳам йўқ. Жамики дунёвий неъматлар орасида энг улуғи — инсон деган фикрни илгари сурдик ва шу асосда «фуқаро-жамиятдавлат» уртасидаги узаро муносабатнинг оқилона ҳуқуқий ечимини топишга интилдик

«Ўзбекистон халқини миллатидан қатъи назар Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади» (8-модда)

«Ўзбекистон Республикасида барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахси ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар қонун олдида тенгдирлар» (18-модда)

«Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида истиқомат қилувчи барча миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналари ҳурмат қилинишини таъминлайди, уларнинг ривожланиши учун шароит яратади (4-модда)

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси

4.5. Ўзбекистондаги миллий-маданий марказлар ва уларнинг фаолияти

Ўзбекистон аҳолисининг кўп миллатлилиги ўзбек халқининг миллий ўзлигини англаши ва маънавий қайта тикланишининг ўсиши билан чамбарчас боғлиқ ҳолда жамиятни янгилаш, уни демократлаштиришга ундовчи зур куч бўлиб хизмат қилмоқда. Бу республиканинг жаҳон ҳамжамиятига қушилиши учун қулай шароит яратмоқда

Ўзбекистонда яшаётган бошқа миллатларнинг вакиллари орасида ҳам этник-маданий асосларда жипслашиш жараёнлари фаол юз бермоқда

Бу ҳақда маълумот

1989 йилдаёқ жамоат ташкилотлари — миллий-маданий марказлар тузила бошлаган эди. Ҳозир республикада 80 дан ортиқ марказ ишлаб турибди. Улар Ўзбекистоннинг кўп миллатли жамиятини сиёсий, иқтисодий, маданий-маънавий жиҳатдан қайта қуриш жараёнида ижобий роль ўйнамоқда

Марказий Осиёдаги давлатлар ва миллатлар ўртасидаги узаро яқинлик: табиий иқлим шароитлари, чегаралар яқинлиги, оилавий ва ҳудудий муносабатлар, кенг феълчилик руҳиятнинг ажралмас қисмига айланганки, бу асосда миллатлар узаро тотувликни таъминлай оладилар

4.6. Марказий Осиё минтақасида барқарорликни таъминлашда этник ва миллатлараро омиллар аҳамиятининг ортиб боришида ҳисобга олишимиз шарт бўлган муҳим жиҳатлар

Б у л а р:

Таркиб топган давлат чегараларини, уларнинг дахлсизлигини тан олиш ҳар бир давлат ташқи сиёсатининг конституциявий қоидаси, суверенитетни таъминлашнинг ҳамда сиёсий ва иқтисодий мустақилликни мустаҳкамлашнинг асосий шarti бўлмоғи лозим

Минтақадаги халқлар миллий ўзлигини англашининг ривожланиши 1991 йилдан кейин орқага қайтмайдиган прогрессив жараён тусини олди. Уларнинг қўплари миллат сифатида узил-кесил шаклланди. Бу миллатлараро муносабатлар жараёнида жуда муҳимдир

Минтақада яшайтган халқларнинг жўгрофий, этномаданий ва ижтимоий-диний яқинлиги миллатлараро мулоқот ва давлатлараро ташқи-сиёсий ва савдо-иқтисодий муносабатларнинг ижобий жиҳати сифатида майдонга чиқмоқда

Хусусан, Ўзбекистонда «Туркистон — умумий уйимиз» ҳаракати доирасида амалга оширилаётган этник сиёсат ўзининг йўналиши ва мазмунига кўра инсонпарвар, конструктив жараёндир. Чунки у минтақада миллатлараро тотувликка эришиш мақсадини кўзлайди. Бу сиёсат Марказий Осиёдаги барча давлатларнинг асосий давлат стратегик ва миллий манфаатларига тўла-тўқис мос тушади

Минтақадаги интеграция жараёнлари ҳам барча халқлар ва бутун кўп миллатли аҳолининг давлат ва миллий манфаатларини энг маъқул даражада уйғунлаштиришга асосланган ҳолда ривожланиши даркор

5-м а в з у. Коррупция ва жиноятчилик

5.1. Коррупция ва унинг намоён бўлиши

Коррупция — ижтимоий-криминологик ҳодиса бўлиб, товламачилик ёки реал жиҳатдан мулкни, хизмат курсатиш, имтиёз олиш учун шароит яратишда намоён бўлган, қонунда назарда тутилмаган ҳуқуқларни олиш учун ўз хизмат мавқеидан фойдаланишда ифодаланган, давлат аппарати ва унга тенглаштирилган бошқармалар ходимларининг индивидуал фаолиятидир

Коррупция ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмо қилишда, жиноятчиликка йул қўйишда, пора олишда намоён бўлади

Ўтиш даврида жиноятчиликнинг мазмуни фақат жиноий қилмиш доираси билангина чекланиб қолмайди. Янги мустақил давлатларда амалга оширилаётган ислохотлар орқали амалда мулкни қайта тақсимлаш жараёни юз бермоқда. Айни шу ҳол ислохотларнинг моҳиятини белгилайди. Аввалги тузумда давлат томонидан тортиб олинган бойлик эндиликда уни яратган ва ўз меҳнати билан қўпайтираётганларга тегишли бўлиши лозим. Қайта тақсимлашнинг моҳияти шундадир. Ҳар бир мамлакат бу жараённинг шакллари ва суръатларини мустақил белгиламоқда. Уни жиноятчилар дунёсининг ҳалокатли таъсиридан ҳимоя қилишга интиломоқда

Жиноятчи унсурларнинг янги ҳужалик муносабатлари тизимини шакллантириш жараёнида фаол ва хуфёна иштирок этиши жамиятда ахлоқсизлик вазиятини тугдиради. Бу эса мамлакат учун ҳам, жаҳон ҳамжамияти учун ҳам номақбул жиноий бозор иқтисодиёгининг алоҳида тури шаклланишига олиб келади

5.2. Иқтисодий жиноятчиликнинг моҳияти ва унинг хавфи

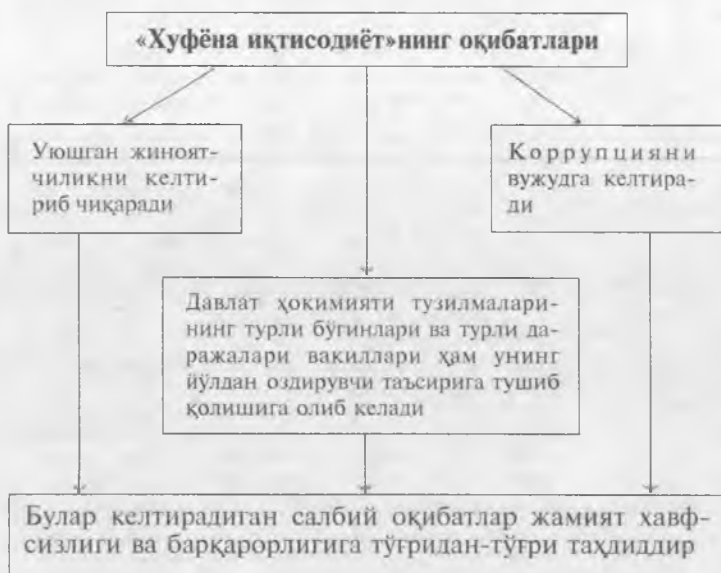
Иқтисодий жиноятчилик — товар ва хизматларни ишлаб чиқариш, тақсимлаш, айирбошлаш ва истеъмол қилиш соҳасида юз берган, жумладан хизмат мавқеидан ноқонуний фойдаланиш билан боғлиқ жиноий жазога сазовор қилмишдир. Ноқонуний ушлаштириш йули билан қилинган уғирлик, камомад, хизмат мавқеини суиистеъмол этиш, савдо тартибини бузиш, истеъмолчиларни алдаш, баҳо юзасидан давлат интизомини бузиш, солиқ тулашдан буйин товлаш, хавфсизлик талабларига жавоб бермайдиган товарлар ишлаб чиқариш ҳамда хизмат курсатиш ва ҳ. к.

Ўтиш даврида янги иқтисодий механизмлар шакллантириладиган бир пайтда аҳолининг асосий кўпчилиги бозор шароитида яшашни эндигина ўрганаётганлигидан ва унинг объектив қонунларини пайқай бошлаганлигидан фойдаланиб, амалга ошириладиган иқтисодий жиноятлар тоифаси катта хавф тугдиради

Жиноятчи унсурларнинг янги хужалик муносабатлари тизимини шакллантириш жараёнида фаол ва хуфёна иштирок этиши жамиятда ахлоқсизлик вазиятини тугдиради. Бу эса мамлакат учун ҳам, жаҳон ҳамжамияти учун ҳам номақбул жиноий бозор иқтисодиётининг алоҳида тури шаклланишига олиб келади

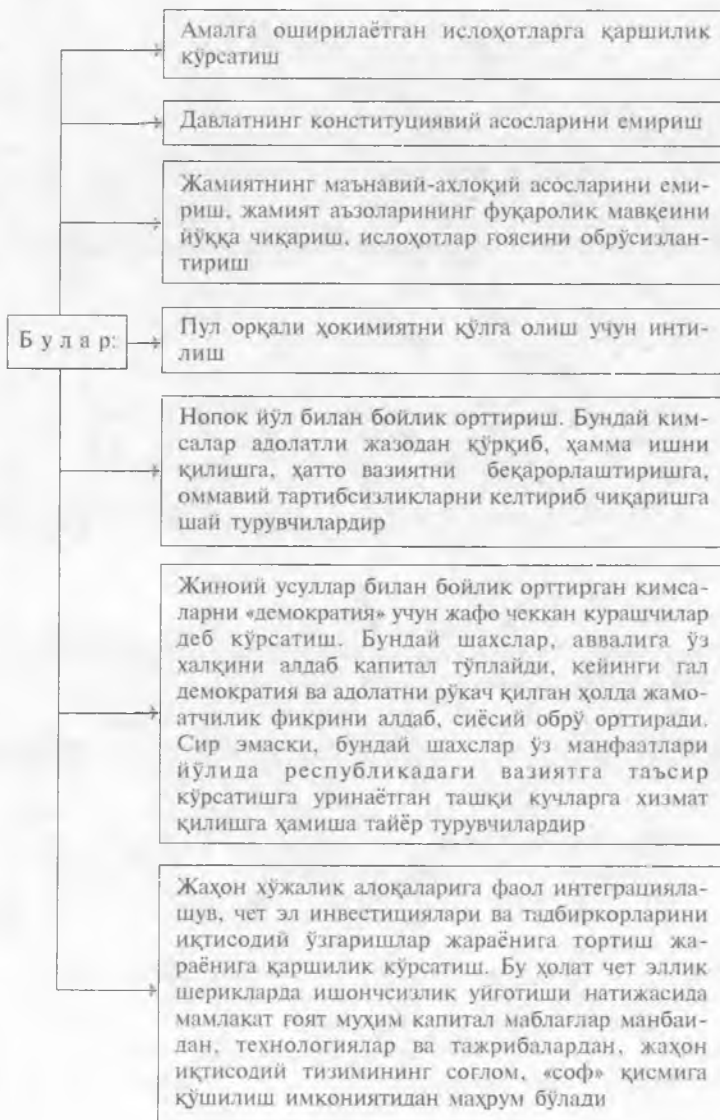
5.3. Хуфёна иқтисодиёт ва унинг таҳдиди

«Хуфёна иқтисодиёт» — қонунлар, ҳуқуқий меъёрлар, ҳужалик ҳаётининг расмий қоидаларини четлаб ўтиши, яъни ҳуқуқий майдон доирасидан ташқарида юз берадиган иқтисодий муносабатларнинг маълум типидир

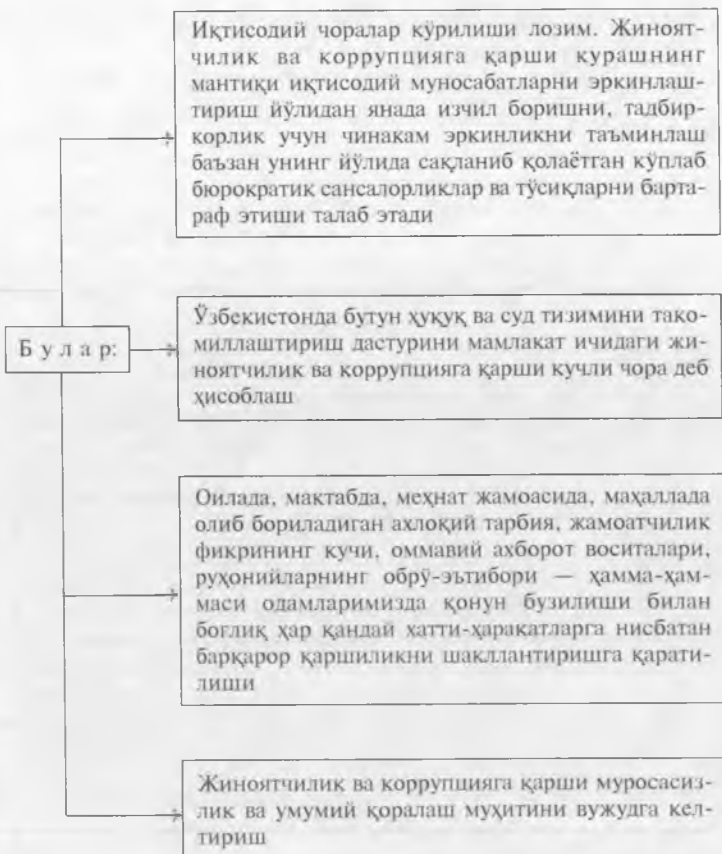

Мамлақатимизнинг келажагини ва обрў-эътиборини қадрлайдиган ҳар бир виждонли фуқаро бу таҳдидни эсда тугмоғи даркор. Ҳалол меҳнат қилиш, уз билими, куч-ғайрати ва ижодий қобилиятини сарфлаш учун барқарор шарт-шароит бўлишини истайдиган, фарзандлари ва яқин кишилари келажакда ҳам демократик, фуқаролик жамиятида цивилизациялашган бозор муносабатларининг самараларидан тула-туқис фойдаланишни орзу қиладиган ҳар бир фуқаро, жиноятчилик ва коррупция йўлига уз вақтида зарур тусиқ қўйилмаса, бу иллатлар қандай аянчли оқибатларга олиб келиши мумкинлигини яхши англаб етмоғи лозим

5.4. Коррупция ва жиноятчиликнинг хавфсизликка соладиган таҳдидлари мажмуи

5.5. Ўзбекистоннинг жиноятчиликка қарши кураш стратегиясининг устувор йўналишлари

6-м а в з у. Маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчилик муносабатлари

6.1. Уруғ-аймоқчилик тушунчаси. Келиб чиқиш сабаблари ва белгилари

Уруғ-аймоқчилик — бу қон-қариндошлик алоқалари билан боғланган одамларнинг бирлигидир

Келиб чиқиш сабаблари:

Минтақавий ўзлигини англаш, бошқача айтганда, одамларнинг фақат ўзлари тугилиб ўсган жой орқали ўзларини идрок этиши, аслини олганда, маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчилик учун этник-ижтимоий негиз бўлиб хизмат қилади

Миллат ва унинг асосий белгилари иқтисодни ташкил этиш, маданият, ҳудуд, тил ва бошқалар шаклланиш жараёнларида маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчилик воқеъ бўлиши учун объектив шароит сақланиб қолмоқда

Уруғ-аймоқчиликни ажратиб турувчи белги — унинг аъзоларининг бир жойда туғилганлигидир. Шунинг назарда тутиш керакки, машғулот турларининг умумийлиги, маънавий манфаатлар, дунёқарашларнинг муштараклиги эмас, балки айнан туғилган жойнинг умумийлиги асосий белгидир

6.2. Маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчиликнинг хавфи ва оқибатлари

Жамиятда алоҳида гуруҳнинг ёки алоҳида ҳудудларнинг манфаатлари умумий манфаатлардан устун турадиган муносабатлар тизими мавжуд бўлиши нотўғри ва хавфлидир

Бу ҳол жамиятда ижтимоий кескинликнинг ўсишига олиб боради. Давлатга — унинг барқарорлигига, яхлитлигига, тараққий этиш қобилиятига таҳдид тугдиради

Ҳаддан ташқари бўрттирилиб юборилган маҳаллий ватанпарварлик, унинг тажовузкорлиги миллатнинг жипслашувига ҳалақит беради

У муқаррар суратда ички сепаратизм ва маданий маҳдудликка олиб боради. Давлат ҳамда жамиятнинг барқарорлиги ва хавфсизлигига таҳдид солади

6.3. Маҳаллийчиликнинг кучайиш оқибати

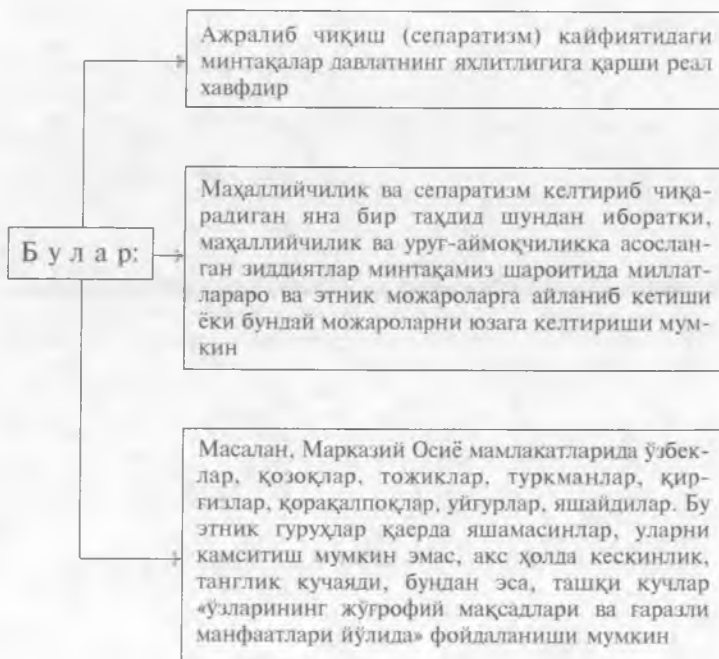
Маҳаллийчилик тамойилларининг кучайиши

Минтақаларнинг ўзини-ўзи чегаралаб қуйишига олиб келади

Таркиб топган ҳўжалик алоқалари тизимининг кучсизланиши ва парчаланишига олиб келади

Минтақаларнинг иқтисодий жиҳатдан таназулга юз тутишига, пировардида умумдавлат иқтисодиётига зарар келтиришига олиб келади

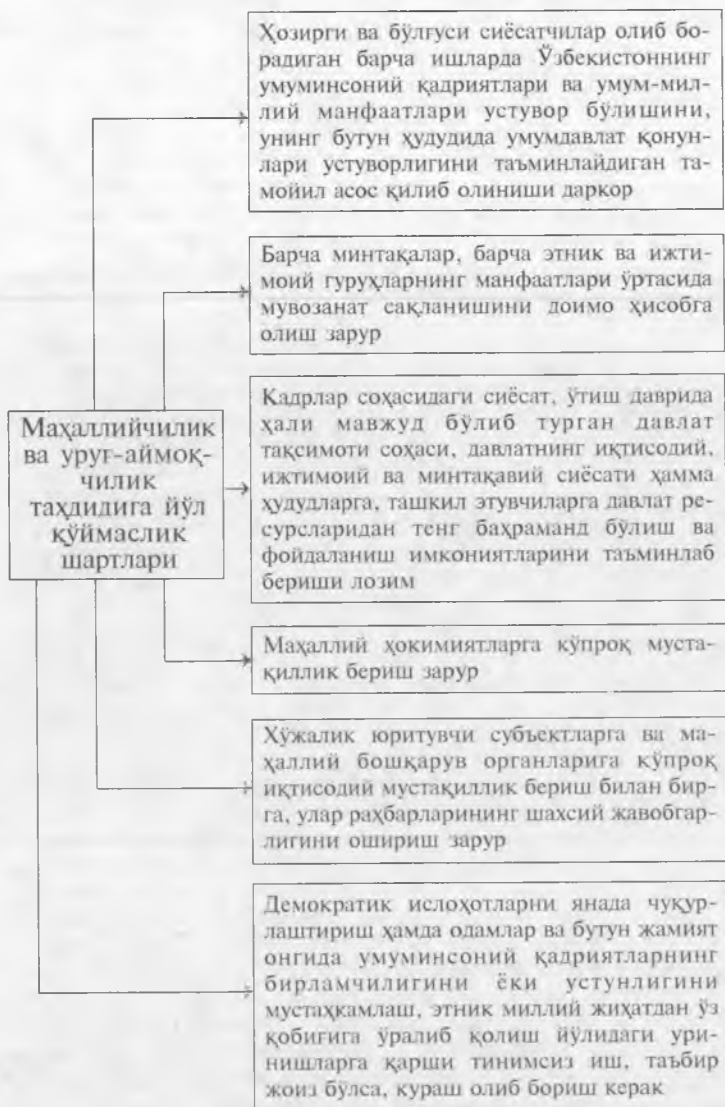
6.4. Маҳаллийчилик ва сепаратизм хавфи

Маҳаллийчилик ва сепаратизм келтириб чиқарадиган яна бир таҳдид шундан иборатки, маҳаллийчилик ва уруг-аймоқчиликка асосланган зиддиятлар минтақамиз шароитида миллатлараро ва этник можароларга айланиб кетиши ёки бундай можароларни юзага келтириши мумкин

6.5.

Маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчилик таҳдидига йўл қўймаслик шартлари

7-м а в з у. Экологик муаммолар

7.1. Экологик муаммоларнинг келиб чиқиш сабаблари

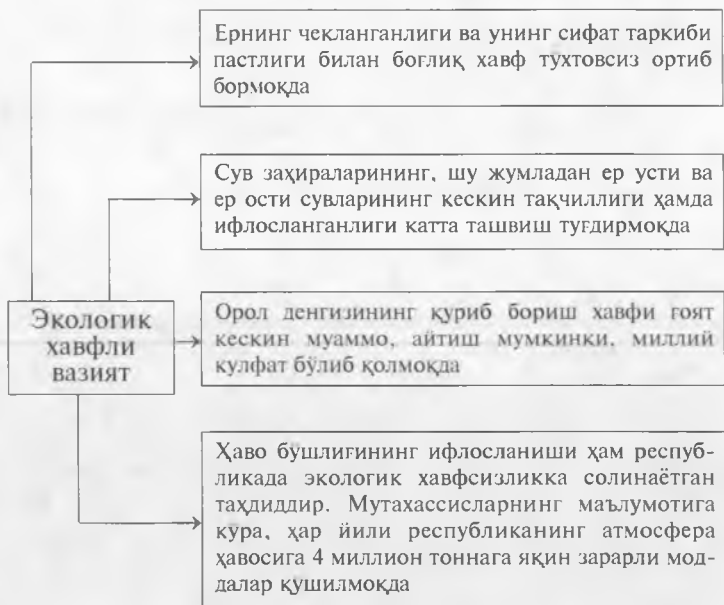
Булар
қўйида-
гилар-
дир:

Табиий ва минерал-ҳом ашё заҳираларидан ваҳшийларча, экстенсив усулда, жуда катта харажатлар ва исрофгарчиликлар билан фойдаланишга асосланган социалистик хўжалик юритиш тизимининг бутун моҳиятига мамлакат ихтиёридаги беқиёс бойликларга авайлаб муносабатда бўлиш гоёси бутунлай ёт эди. Аксинча, бойликлардан бундай фойдаланиш икки тузумнинг иқтисодий мусобақасида мамлакатнинг асосий дастаги, экспорт имкониятларининг негизи бўлиб келган

Табиатни муҳофаза қилиш тadbирларига арзимас даражада кам маблағ ажратиларди. Бу маблағ табиатга етказилаётган зарарнинг мингдан бир қисмини қопламас эди. Ўрмонлар ўйламай-нетмай, ваҳшийларча кесиб ташланар эди. Ёқилги ва минерал-ҳом ашё заҳиралари реал эҳтиёж билан таққосланмаган ҳолда жуда кўп миқдорда қазиб олинганидан кўпчилик қисми қайта ишланмаган чиқитлар сифатида уюлиб ётар эди. Ўз кўлами жиҳатидан беқиёс даражада катта гидроэнергетик лойиҳаларни рўёбга чиқариш, транспорт коммуникацияларини бунёд этиш нафақат табиий заҳираларни қашшоқлаштирди. Бутун бошли аҳоли пунктларининг йўқ бўлиб кетишига, экологик мувозанат, иқлим, одамларнинг ҳаёт ва фаолият шароитларининг бузилишига ҳам олиб келди

МДХга аъзо бўлган мамлакатларнинг бозор иқтисодиётига бетартиб суратда ўтиши, табиий ва минерал-ҳом ашё заҳираларидан фойдаланишда бошқарувнинг барҳам топгани назорат қилинмаганлиги натижасида улар ташилиб кетила бошланди. Ваҳшийларча қазиб олинди ва экспорт қилинди. Айрим «янги бойваччалар» деб аталувчи ва коррупция домига илинган бутун-бутун гуруҳлар учун қўшимча фойда олиш манбаига айланди. Шу билан бирга, улар ўзларининг очкўз манфаатлари йўлида ҳозирги ва келгуси авлодларнинг экологик хавфсизлигини, саломатлиги ва фаровонлигини қурбон қилмоқдалар

7.2. Экологик хавфли вазият ҳақида

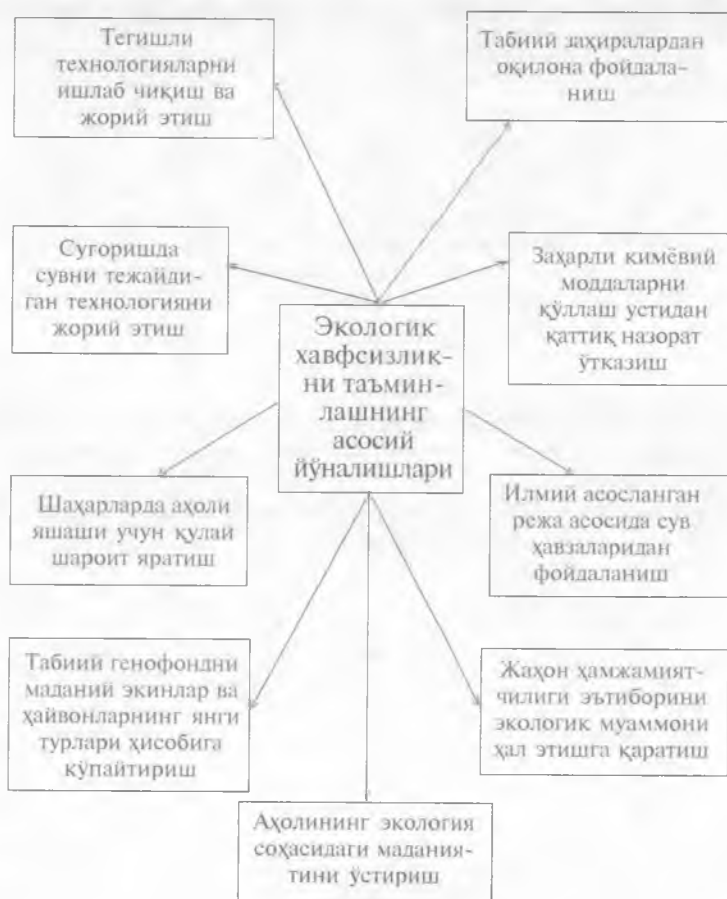

Республиканинг 447,4 минг квадрат километрдан ортиқ бўлган умумий майдонининг атиги 10 фоизинигина экин майдонлари ташкил этади. Айни чоғда Ўзбекистон эгаллаб турган майдоннинг анча қисмини Қорақум, Қизилқум, Устюрт каби чўл ва ярим чўл ерлар ташкил этади. Айниқса, қишлоқ ҳужалик мақсадларида фойдаланилаётган ер майдонларига туғри келадиган демографик юк ҳозирнинг ўзидаёқ ута салмоқли

7.3. Экологик хавфсизликни таъминлашнинг асосий йўналишлари

Ўзбекистон Республикаси аҳолиси ўз саломатлиги ва келажак авлоднинг саломатлиги учун қулай табиий муҳитда яшаш, ўз саломатлигини атроф-муҳитнинг зарарли таъсиридан муҳофаза қилиш ҳуқуқига эга

Ўзбекистон Республикасининг «Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги қонуни, 12-м а б б а

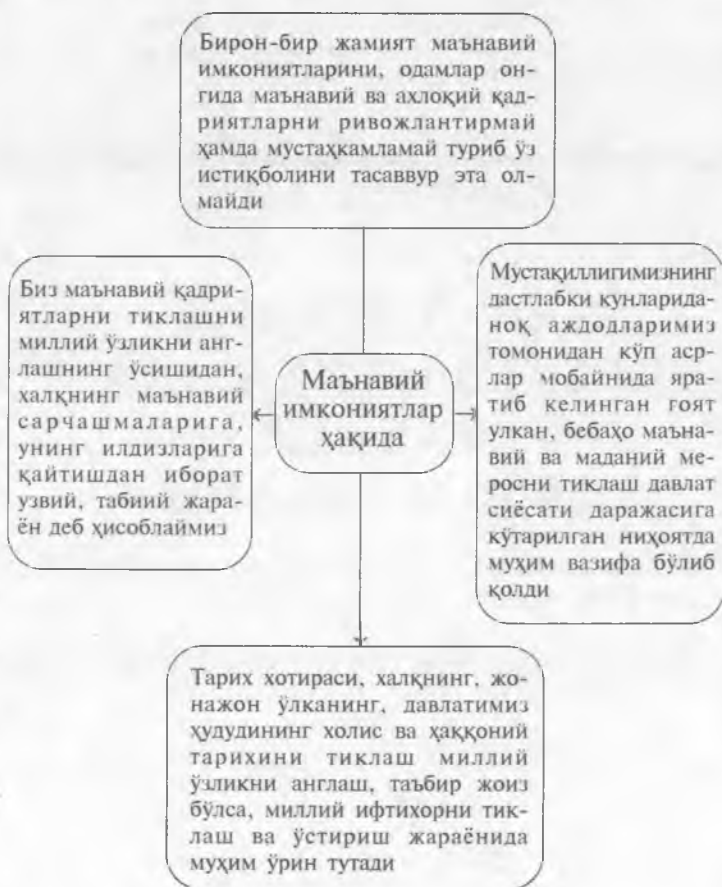

ИККИНЧИ БОБ

**БАРҚАРОРЛИК
ШАРТЛАРИ ҲАМДА
ТАРАҚҚИЁТ
КАФОЛАТЛАРИ**

8-м а в з у. Маънавий қадриятлар ва миллий ўзликни англашнинг тикланиши

8.1. Маънавий имкониятлар ҳақида

8.2.

Маънавий қадриятларнинг манбалари

Жамиятнинг диний-руҳий асосларини, халқимизнинг минг йиллик маънавий-ахлоқий юксалиш тажрибасини ўзида жамлаган Ислом маданиятини тиклаш ўз тақдирини ўзи белгилаш, тарихий хотирага, маданий-тарихий бирликка эга бўлиш йўлидаги гоят муҳим қадам бўлди

Маънавий - руҳий тикланиш инсоннинг ерга ва унинг бойликларига бўлган муносабатини ҳам ўз ичига олиши лозим. Цивилизация белгиларини асраб-авайлаш қанчалик зарур бўлса, қишлоқ хўжалиги минг йиллар мобайнида бутунлай сугориладиган деҳқончиликка асосланган минтақада ер ва сувни асраб авайлаш ҳам шунчалик муҳимдир

Маънавий
қадриятлар-
нинг ман-
балари

Маънавий қадриятларнинг яна бир қудратли манбаи анъанавий оила ва қариндошлик муносабатлари одобидан иборатдир. Катталарни хурмат қилиш, ўзаро ёрдамлашиш, келажак авлод ҳақида гамхўрлик қилиш ҳамиша унинг асосий қоидалари бўлиб келган

Маънавий қадриятларнинг тикланиши уларнинг ҳозирги дунё ва ахборот цивилизацияси қадриятларига мослашишини ҳам англатади. Биз ҳозирги цивилизация ўзида ифода этадиган ижобий қадриятлар жумласига ҳуқуқий демократик жамият қуриш жараёни билан боғлиқ бўлган қадриятларни киритамиз. Бу инсон ҳуқуқларига риоя этиш, тадбиркорлик эркинлиги, сўз эркинлиги, матбуот эркинлиги ва ҳоказолардир

8.3. Демократик қадриятларга эга бўлиш шартлари

Давлатнинг ичида сиёсий эркинликларни таъминлаш — пухта ўйлаб ҳар томонни ҳисобга олиб ёндашишни, одамлар онгида узоқ муддат мослашишни талаб қиладиган жараёндир

Бизнинг анъанавий қадриятларимизни ҳозирги демократик жамиятнинг қадриятлари билан уйғунлаштириш келажакда янада равнақ топишимизнинг, жамиятимиз жаҳон ҳамжамиятига қўшилишининг гаровидир

Ҳозирги демократик жамиятнинг энг муҳим воқеликларидан бири ижтимоий рақобатдир. Халқимизнинг анъанавий қадриятлари у билан уйғунлаштирилмоғи керак. Бозор тузилмалари ривожланиб борган сари бу рақобат анча бемаъни тус олиши, ижтимоий зиддиятга айланиб кетиши мумкин. Бундай рақобатга, маърифий, ижодий тус беришга уни мусобақага, бунёдкорликка айлантиришга биринчи навбатда, иқтисодиёт билан боғлиқ бўлмаган, энг аввало, маданий-ахлоқий механизмлар ёрдамида эришиш мумкин

Дунёнинг демократик қадриятларидан баҳраманд бўлишда аҳолининг билимдонлиги муҳим аҳамият касб этмоқда. Фақат билимли, маърифатли жамиятгина демократик тараққиётнинг барча афзалликларини қадрлай олишини ва, аксинча, билими кам, оми одамлар авторитаризмни ва тоталитар тузумни маъқул кўришини ҳаётнинг ўзи ишонarli тарзда исботламоқда

Кенг миқёсдаги халқаро алоқалар жаҳон маданиятини янада чуқурроқ билиш, умуминсоний қадриятлардан баҳраманд бўлиш учун қулай замин яратди. Айни маҳалда ўз халқининг турли фаолият соҳаларидаги истеъдоди ривожланишига, унинг тadbиркорлик ва киришимлилики, бир неча чет тилларни тез ўрганиб олиш каби ноёб фазилатлари тўлатуқис рўёбга чиқишига имкон берди. Ана шу алоқалар туфайли миллий меҳмоннавозлик ва саховат анъаналари янада ривожланди

Демократик қадриятларга эга бўлиш шартлари

9-м а в з у. Давлатчиликни шакллантириш ва мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш

9.1. Ўзбекистонда давлатчиликни шакллантириш ва унинг хавфсизлигини мустаҳкамлаш

Фақат мустақилликка эришилганидан кейингина халқаро муносабатларнинг тенг ҳуқуқли субъектига айланган суверен Ўзбекистон янги давлатчилигини қуриш ва ривожлантиришга киришди

Ўзбекистон танлаган устувор қадриятлар

Демократия қадриятлари

Шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш

Эркин бозор иқтисодиётини барпо этиш

Эълон қилинган мақсадларга аввалги, мафкуравий тоталитар тузумни тубдан бузиб ташламастан, ўтмиш одатларидан воз кечмастан эришиб бўлмаслиги боис қуйидагилар энг асосий вазифамиз бўлиб қолди:

Эски маъмурий-буйруқбозлик тизимини, унга мувофиқ бўлган ҳокимият ва бошқарув органларини тугатиш

Янги давлатчиликнинг сиёсий-ҳуқуқий, конституциявий асосларини яратиш. Конституция ва қонунларда ижтимоий муносабатлар янги тизимини ҳам марказдаги, ҳам жойлардаги давлат ҳокимияти органларининг янги тизимини мустаҳкамлаб қуйиш

9.2. Янги давлатчиликни барпо этишда таҳдид солаётган омиллар

Булар қуйидагилардир:

Янги мустақил давлатларда ислоҳотларни амалга ошириш шунинг кўрсатмоқдаки, бозор ислоҳотларини рўйга чиқариш иқтисодий таъсирга, аҳолининг кўпчилиги қисми турмуш шароитининг пасайишига олиб келди. Бу жамиятда ижтимоий кескинликнинг кучайишига сабаб бўлиши мумкин. Амалий иш юрита олмайдиган, кўпинча масъулиятсиз ва экстремистик кайфиятдаги, калондимоғ мухолифат бу муаммони айниқса кескинлаштириб юборди. Демократия байроғи остида ўзининг хатти-ҳаракатлари билан жамиятда беқарорликни келтириб чиқарганлиги

Афғонистондаги ҳарбий-сиёсий можаро ва Тожикистонда давлатчиликнинг қарор топишидаги қийин кечаётган жараёнлар

Советлардан кейинги маконда вужудга келган янги мустақил давлатларда рўй бераётган ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар ва ҳамдўстлик доирасида вужудга келаётган давлатлараро муносабатлар, интеграцияни жадаллаштириш ва чуқурлаштириш шиори остида миллий суверенитетнинг қарор топиши ва мустақамланиши жараёнини тўхтатиб қўйишга турлича уринишлар

Бундан

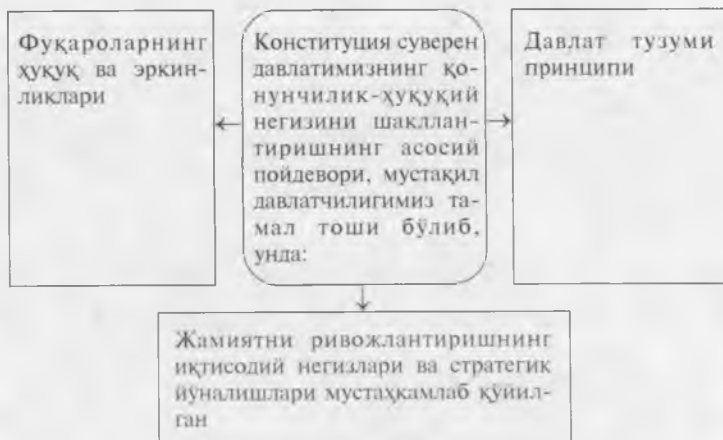
ташқари

Янги давлатчилигимиз биз кўп ишларни ибтидоидан бошлашга ҳамда ташқи сиёсий фаолият бобида етарли тажрибага эга бўлмаган ҳолда жаҳон ҳамжамиятида ўз ўрнини топишга мажбур бўлган бир вазиятда қарор топганлиги

9. 3. Конституция ва давлатчиликни шакллантириш

Ўзбекистон тарихида ilk дафъа жорий этилган Республика Президенти лавозими янги Ўзбекистон давлат ҳокимияти органлари тизимида марказий ўринни эгаллади. У сиёсий тизимнинг ўзаги бўлиб қолди

Конституцияга мувофиқ, давлат ҳокимияти органларининг аввалги тоталитар тузумдан мутлақо фарқ қиладиган ҳокимиятларнинг, яъни қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятларининг бўлиниши принципига асосланган тизим

Конституцияга мувофиқ, янги демократик сайлов тизими асосида Ўзбекистон тарихида ilk бор Республика парламенти — Олий Мажлис ҳамда вакиллик ҳокимиятининг маҳаллий органларига кўппартиявийлик асосида эркин, муқобил сайлов ўтказилади

Асосий Қонуннинг қоидалари негизда республика суд тизimini мустақил ва бошқа тармоқларга боғлиқ бўлмаган ҳокимият сифатида қарор топтирилди

9.4. Демократик узгаришларнинг ҳозирги босқичи қўяётган талаблар

Ҳозирги кунда демократик узгаришларнинг ҳозирги босқичи сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий тараққиётнинг узоқ вақтга мулжалланган стратегиясини ишлаб чиқишни талаб қилмоқда

Биз бунда

Кучли марказлашган давлат ҳокимияти ўзининг куч-гайратларини асосий, умуммиллий вазифаларга, чунончи, мудофаа, давлат хавфсизлиги, ташқи сиёсат, валюта, молия ҳамда солиқ тизимларини шакллантириш, қонунлар қабул қилиш ва тараққиётнинг бошқа стратегик вазифаларига қаратиладиган давлат ижтимоий қурилиши тизimini барпо этишимиз лозим

Бунда

Давлатнинг роли, демократик тараққиётимизнинг пировард мақсади фуқаролик жамияти барпо этиш мақсадига асосланган ҳолда тубдан узгариши даркор

Бошқа масалаларни ҳал қилиш аста-секин марказдан жойларга, давлат ҳокимияти органларидан жамоат ташкилотларига, фуқароларнинг узини-узи бошқариш органларига топширилмоғи керак

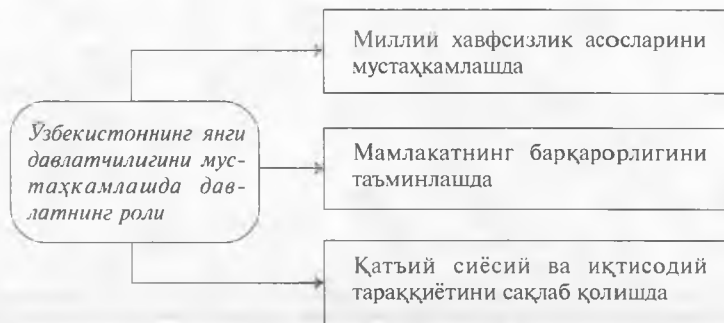
Ҳозирги вақтда демократик сиёсий тизимнинг энг муҳим субъекти бўлмиш давлатчиликни ислоҳ қилишда икки муҳим вазифа кундаланг турибди

Булар

Ҳозирги босқичда сиёсий институтларнинг ва нодавлат ижтимоий уюшмаларнинг хилма-хиллиги ҳамда уларнинг ролини мустаҳкамлаш

Аҳолининг сиёсий фаоллиги ошиши асосида жамият ҳаётини янада демократиялаш

9.5. Давлат ва миллий хавфсизлик

алоҳида аҳамият касб этмоқда

Миллий хавфсизлик — Ўзбекистон Республикасининг ҳаётий муҳим манфаатлари, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ташқи ва ички таҳдидлардан ҳимояланганлигини билдирадиган комплекс тадбирлар тизимидир

Кучли давлат билан бир қаторда, фуқароларнинг узини-узи бошқариш органлари амалга ошираётган фаол ишлар, шунингдек турли нодавлат тузилмаларининг кенг тармоғи миллий хавфсизликни таъминлашнинг зарур ва муҳим таркибий қисмларига айланиб бормоқда

Миллий хавфсизликка мамлакат ичида туғилаётган таҳдид демократик нодавлат, фуқаролик тузилмаларини мустаҳкамлаш йўли билан анча самарали барҳам топтиради. Бу тузилмаларда аҳолининг фуқаролик фаоллиги юзага чиқади ва уларнинг жўшқин фаолияти орқали яширин сиёсий экстремизм хавфи бартараф этилади

Ҳокимиятнинг марказдан жойларга ўтиш жараёни минтақавий сепаратизмга олиб келмаслиги керак. Жамият ҳаётини демократиялаш эса турли шиорлар остида сиёсий экстремизмнинг авж олиши учун асос бўлмаслиги лозим

9.6. Давлатнинг мудофаа қобилияти

Давлатнинг мудофаа қобилияти унинг сиёсий, иқтисодий, ҳарбий, илмий ва маънавий имкониятларидан таркиб топади

Куч ишлатишдан ёки куч ишлатиш билан таҳдид қилишдан воз кечиш

Мудофаа қобилиятини оқилона даражада сақлаб туриш

Ўзбекистон Олий Мажлиси томонидан қабул қилинган ҳарбий доктринага асос бўлган асосий қоидалар

Халқаро ҳуқуқ қоидалари ва нормаларига оғишмай риоя этиш мажбуриятларини қабул қилиш

Халқаро битимлар бўйича ўз зиммамияга олган мажбуриятларни бажариш

ўз таркибида яхши тайёрланган ва таълим олган, профессионал армияни шакллантириш

Ўзбекистоннинг ҳарбий қурилиш соҳасидаги мақсадлари

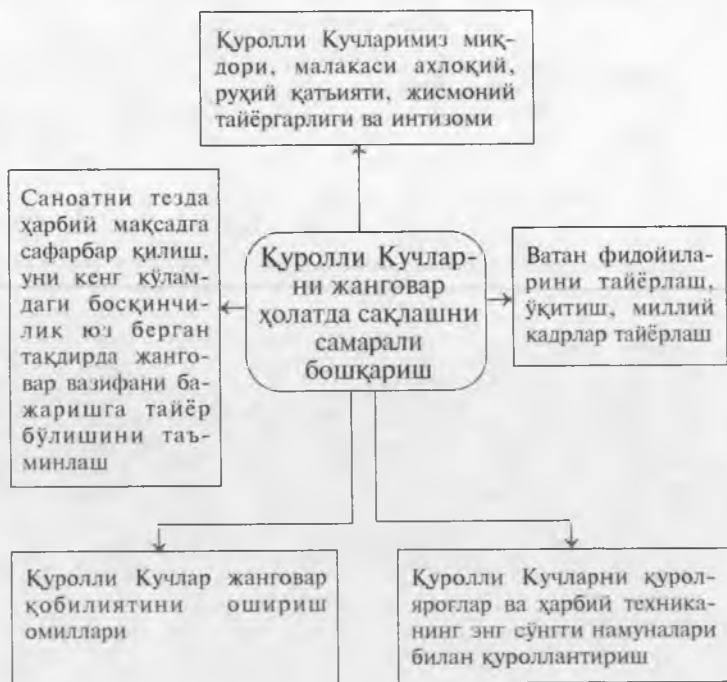
ўз халқига, она заминига садоқатли бўлган, ўз Ватанининг шаъни ва қадр-қимматини охиригача ҳимоя қила оладиган жангчиларга эга бўлган армияни босқичма-босқич вужудга келтириш

миқдор жиҳатидан унча катта бўлмаган, лекин яхши шайланган, замонавий қуроллар ва ҳарбий техника билан бекаму кўст қуролланган армияни қарор топтириш

Ўзбекистоннинг хавфсизлигини мустақил равишда ва пухта таъминлашга қодир бўлган қуролли кучларни шакллантириш

9.7.

Қуrolли Кучлар жанговар қобилиятини оширишнинг омиллари

9. 8.

Ўзбекистоннинг мудофаа қобилиятига таъсир этувчи омиллар

Ўзбекистоннинг мудофаа қобилиятига таъсир этувчи омиллар

Давлатнинг иқтисодий имконияти, саноат имкониятлари, унинг сафарбарлик тайёргарлиги

Ташқи иқтисодий ва ташқи сиёсий соҳалардаги ҳамкорлик даражаси

Ўзбекистон БМТ, ЕХҲТ байроғи остида тинчликни қўллаб-қувватлаш соҳасида амалга оширилаётган ҳар қандай тадбирларда иштирок этишга тайёр. У минтақада коллектив хавфсизлик тизимини вужудга келтиришнинг ташаббускорларидан биридир. Тошкентда 1992 йил май ойида МДҲ давлатлари ўртасида ана шундай дастлабки шартномалардан бири имзоланди. Айни вақтда у Қўшилмаслик ҳаракатининг аъзоси сифатида бирон-бир ҳарбий-сиёсий блокда қатнашмайди, хусусан МДҲ ҳудудида ҳарбий-сиёсий блокни шакллантириш талабини рад этди

9. 9.

Ҳамкорлик — мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш шартидир

Биз Ўзбекистоннинг миллий хавфсизлигини мустаҳкамлаш ва ташқаридан буладиган таҳдидга қаршилик кўрсатиш борасидаги муносабатларни бевосита манфаатдор бўлган давлатлар билан шартнома асосида ташкил этиш ниятидамиз. Бунда умумий хавфсизлик ҳамда минтақада барқарорликни сақлаб қолиш принципига амал қиламиз

1994 йил июль ойида Ўзбекистон НАТОнинг «Тинчлик йўлида ҳамкорлик» Дастурига қўшилди. Бу Дастур коллектив хавфсизлик ва барқарорликнинг кенг тизими, шу жумладан Марказий Осиё минтақасида вужудга келтиришга қаратилгандир

НАТО билан ҳамкорлик қилиш

Ҳарбий-сиёсий воқеалардан
хабардор бўлиб туришга

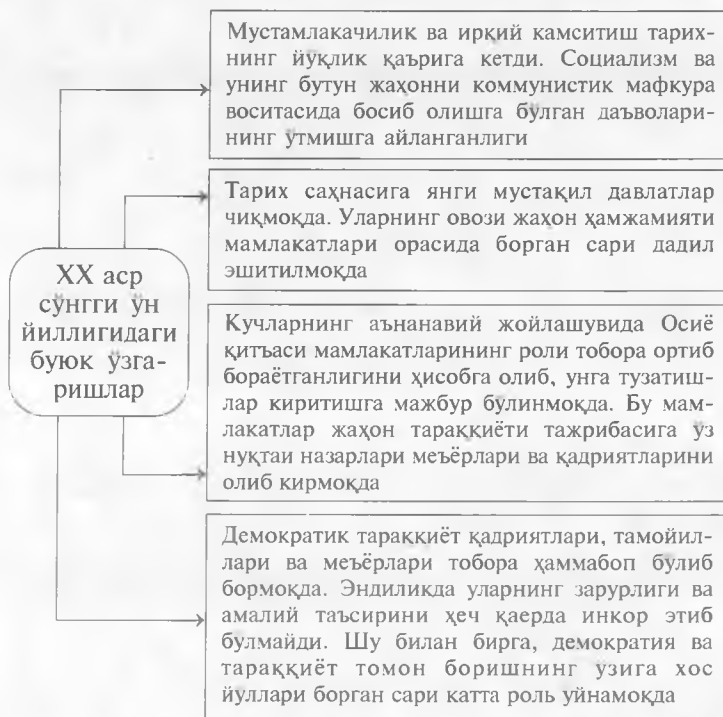
Бу уюшма доирасида амалга
ошириладиган тадқиқотлар
ва ишланмалардан баҳра-
манд бўлишга

НАТО мамлакатларининг тадбирларида,
жумладан ҳарбий бўлинмаларнинг бирга-
ликдаги машқларида қатнашишга

имконият яратади

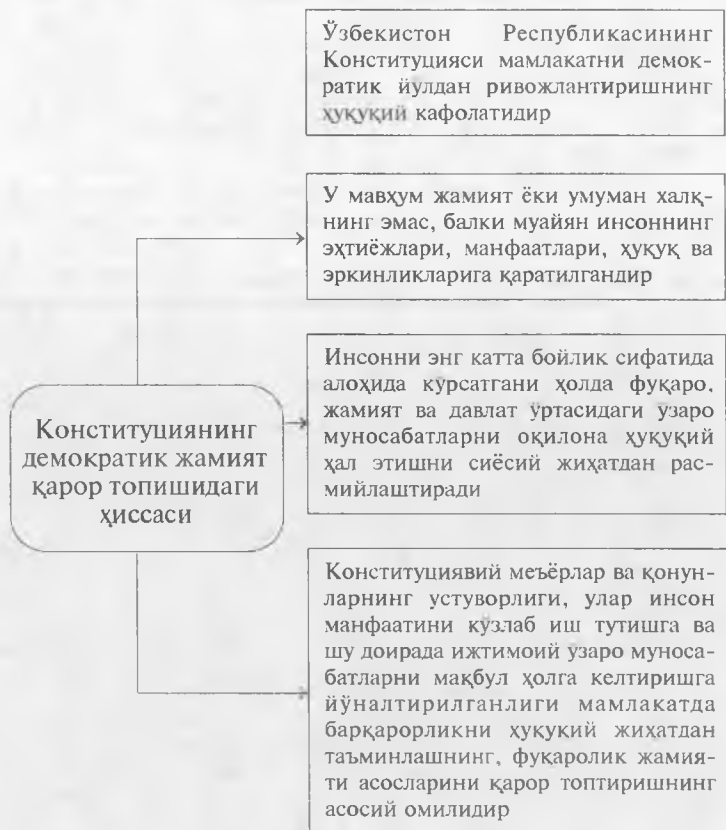
10-м а в з у. Демократик институтларни ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантириш

10. 1. XX асрнинг сўнги ўн йиллигидаги буюк ўзгаришлар

Мураккаблашиб бораётган кўп қутбли дунёдаги шу каби улкан ўзгаришлар Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ривожланишини бевосита ва билвосита белгилаб беради. Борган сари очиқлик, демократик тамойилларга, умуминсоний қадриятлар ва меъёрларга мансублик сиёсати республика ижтимоий ҳаётини демократлаштириш жараёнларида ўз изини қолдирмоқда

10.2. Конституциянинг демократик жамият қарор топишидаги ҳиссаси

Биз учун фуқаролик жамияти — ижтимоий макон. Бу маконда қонун устувор булиб, у инсоннинг уз-узини камол топтиришига монелик қилмайди, аксинча ёрдам беради. Шахс манфаатлари, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари тула даражада руёбга чиқишга кумаклашади

10.3. Сиёсий партиялар ҳақида

Сиёсий партия Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг қарашлар, манфаатлар ва мақсадлар муштараклиги асосида тузилган, давлат ҳокимияти органларини шакллантиришда жамият муайян қисмининг сиёсий иродасини рўёбга чиқаришга интилувчи ҳамда ўз вакиллари орқали давлат ва жамоат ишларини идора этишда қатнашувчи кўнгилли бирлашмасидир

Ўзбекистон Республикасининг «Сиёсий партиялар тўғрисида»ги Қонуни, 1-м о д д а

Давлат сиёсий партиялар, жамоат ҳаракатларининг ривожланишига ёрдам бермоқда, чунки сиёсий партияларсиз ва жамоатчилик ҳаракатларисиз республикада вакилик демократиясини тасаввур қилиб бўлмайди

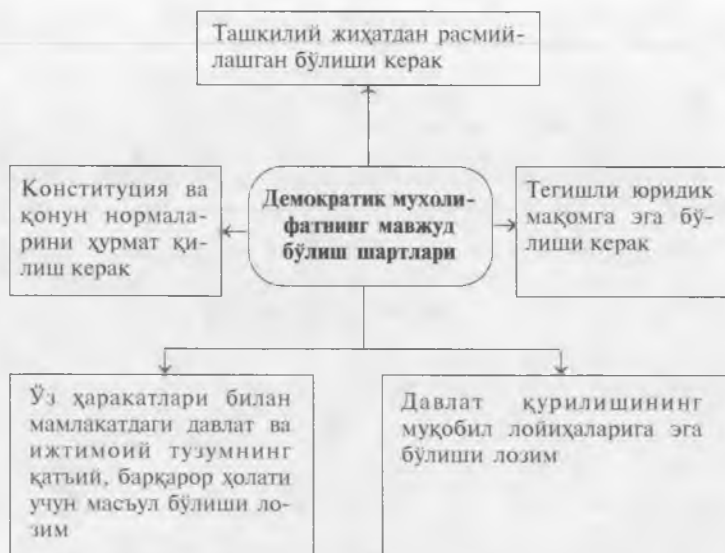
Шу билан бирга

Демократиянинг сифати партиялар сонининг кўп бўлиши билан белгиланмаслигини ҳамма ёдда тутиши даркор. ...Партияларнинг пайдо бўлиши, уларнинг сони, дастурий йўл-йўриқларининг ўзига хослиги ва ҳоказолар эса ижтимоий манфаатлар йиғиндиси ва жамланиши орқали табиий йўл билан белгиланмоғи керак. Сиёсий партиялар мавжуд бўлишининг асосий ва бирдан-бир принципи давлатнинг конституциявий меъёрларини ҳурмат қилиш ва уларга риоя этишдан иборат бўлмоғи лозим

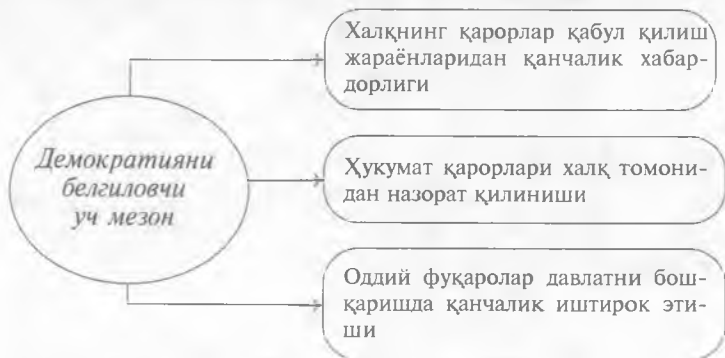
Сиёсий партиялар ва ижтимоий ҳаракатлар халқ билан ҳокимият ўртасида асосий боғловчи бўлган демократик институтга тезроқ айланиши гоят муҳимдир

10. 4. Мухолифат — сиёсий институт сифатида

Жамиятда барқарорликни сақлаш зарурлиги ҳақида гапирар эканмиз, сиёсий институт сифатидаги мухолифат масаласини тилга олмаслик мумкин эмас. Бундай институтнинг мавжуд бўлиши демократик жамият учун шарт бўлган ва нормал ҳолдир

Умумий тарзда демократия деганда ҳамманинг манфаатлари йулида купчиликнинг ҳокимияти ва озчиликнинг иродасини ҳурмат қилиш тушунилади. Батафсил таҳлил қилинганда эса демократия — халқнинг ўз эркинлиги ва мустақиллигига қарашлари ҳам, ўзбошимчалик билан чеклашлар ва шу йўсиндаги ҳаракатлардан ҳимоя қилиш ҳам, фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш шакли ҳам эканлиги аён булади

Демократия — фақат назария ёки сиёсий жараёнгина булиб қолмай, шу билан бирга халқнинг турмуш тарзи ва унинг бутун руҳияти, анъаналари, маданияти, психологиясининг хусусиятлари ҳамдир. Демократия ғояларини баён қилиш мумкин. Сиёсатда демократияни юқоридан «тушириш» мумкин. Лекин бу билан демократия сизу бизнинг амалий ҳаётимизга сингмайди. Демократия жамиятнинг қадриятига, ҳар бир инсоннинг бойлигига айланмоғи керак. Бу эса бир зумда буладиган демократия турмуш тарзининг таркибий қисми була олмайди. Бу тайёргарлик кўриш ва демократия тамойилларини ўзлаштиришдан иборат анча узоқ муддатли жараёндир. Баъзи давлатларда бунга эришгунча куплаб авлодлар ўтган

11-м а в з у. Бозор муносабатларининг қарор топиши ва мулкдорлар синфининг шаклланиши

11.1. Ўзбекистон моделининг ҳаётийлиги

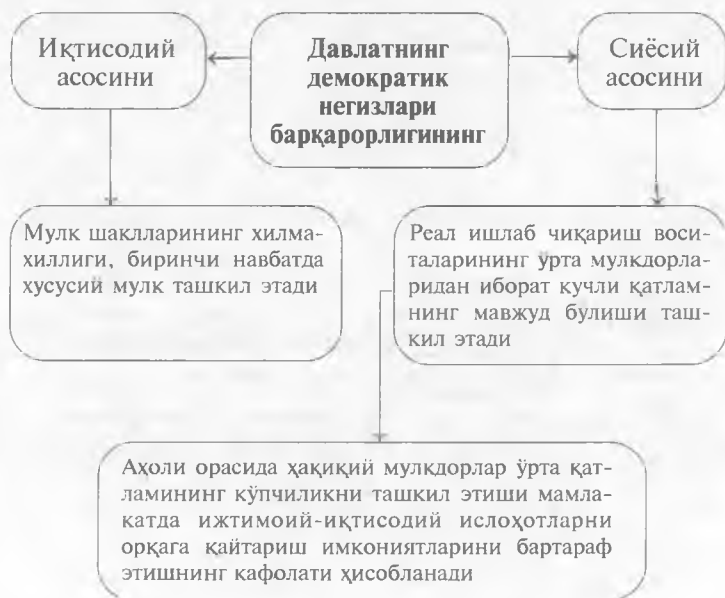
Мустақил ривожланишнинг утган даврини умумлаштириш ва таҳлил этиш ислоҳ қилишнинг Ўзбекистон модели асосли ва тўғри бўлиб чиқди, деб айтиш учун тула асос беради. Бугун уни обрўли халқаро иқтисодий ташкилотлар, жаҳоннинг кўпгина мамлакатлари тан олмоқда. Энг асосийси — ҳаётнинг ўзи уни тасдиқламоқда

Ислохотлар натижасида Ўзбекистондаги барча ер ости ва усти бойликлари, барча корхоналар, транспорт ва алоқа воситалари, бой хом ашё, еримиз, сувимиз Республика мулкига айлантилди. Ўзбекистон марказининг иқтисодий соҳага ҳукмронлигидан халос бўлди, иқтисодиётимиз тула-туки республика аҳолиси манфаатига хизмат қиладиган бўлди

11. 2. Давлатнинг демократик негизлари барқарорлигининг иқтисодий ва сиёсий асослари

Иқтисодий жиҳатдан собитқадам ва барқарор жамиятни шакллантириш масалаларини куриб чиқар эканмиз, энг аввало тадбиркорлик ва умуман мулкдорлар синфи давлат ва жамият қурилишида, ижтимоий-сиёсий барқарорликни сақлаб туриш ва мустақкамлашда қандай роль ўйнашини назарда тутиш лозим. Айни ўрта мулкдорлар синфи шакллантирилаётган фуқаролик жамиятининг таянчидир

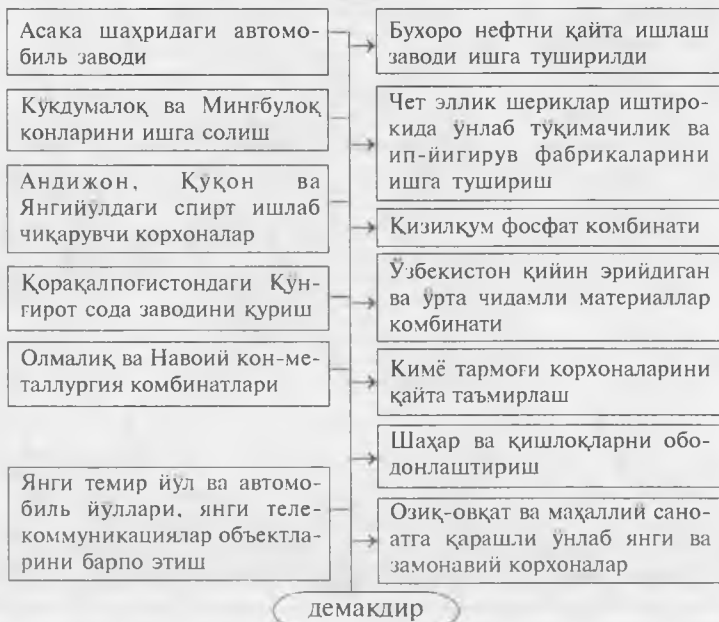
Одам ўзини чинакамига мулкдор деб ҳис этмас экан, ўз ҳуқуқлари учун, пировард натижалар ва ишлаб чиқариш самардорлиги учун мулкдор сифатида курашмайди. Жамиятда барқарорликни сақлаб қолиш ва ҳимоя қилишга интилмайди

11.3. Инвестиция — иқтисодий ўсиш шартидир

Инвестиция (ингл. investment) — инвестор томонидан бирон-бир фаолиятни амалга ошириш учун капитал маблағларни, сармояларни жорий қилиш, фойда олиш мақсадида сарф қилиш

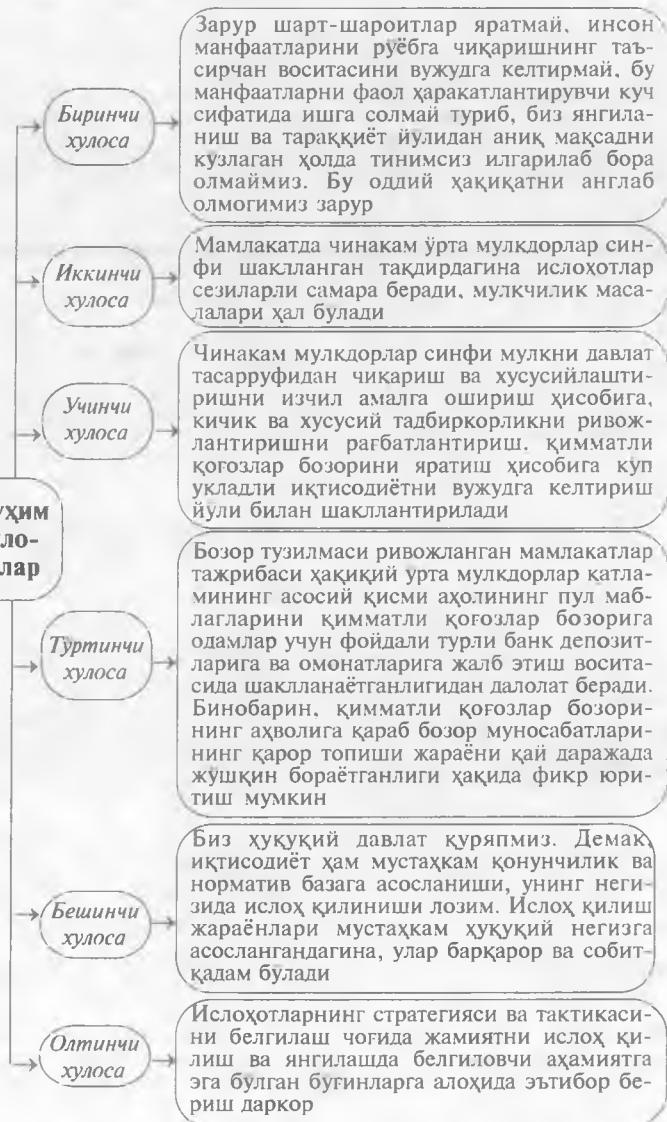
Ўзбекистон энгил йўлни қидирмади. Ислоҳ қилишнинг дастлабки босқичларида истеъмол бозорини бир қадар чеклашга мажбур бўлдик. Айни чоғда маблағ ва заҳираларни иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришларга сарфлаб, хорижга маҳсулот тайёрлайдиган, илғор технология базаси билан жиҳозланган замонавий корхоналар барпо этиб ички бозорни ўз молларимиз билан тўлдириш йўлидан бордик. Шу мақсадлардан келиб чиқиб, ўз маблағларимиз ва олган қарзларимизнинг асосий қисми инвестицияларга, республикага янги технология ва техника келтиришга сарфланмоқда. Истеъмолни эмас, балки инвестицияни кўпайтирдик

Бунинг самараси

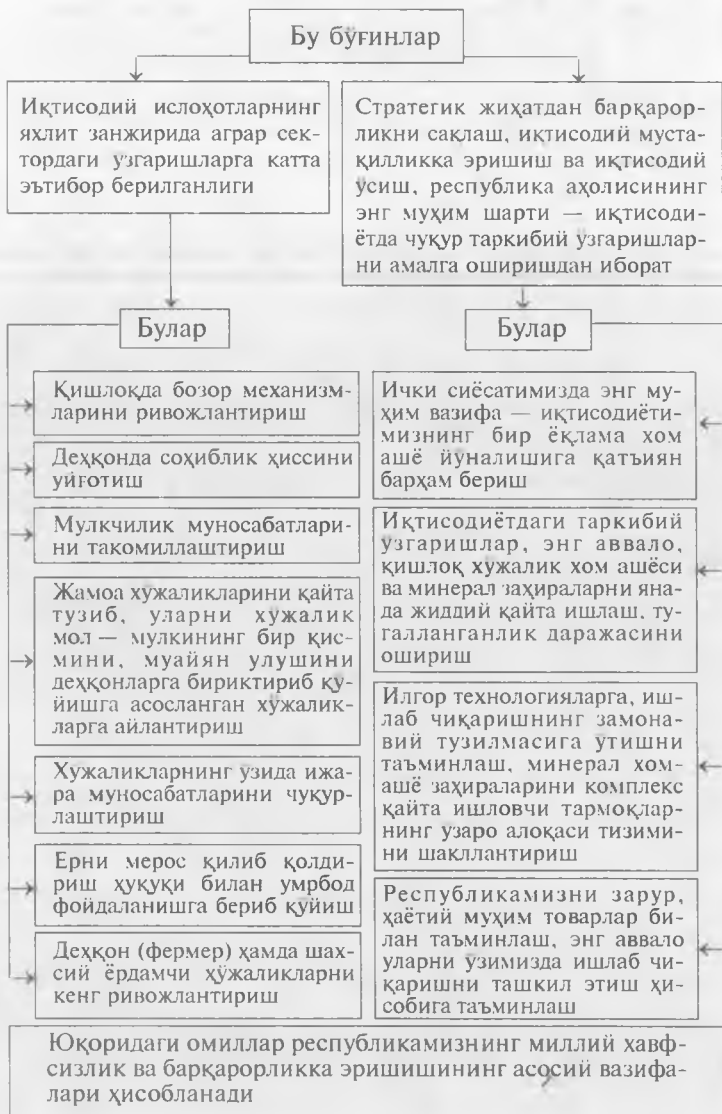
11. 4. Ислоҳотларни янада демократиялаш, жамиятда собитқадамлик ва барқарорликни таъминлаш учун асос бўлиб хизмат қиладиган хулосалар

Муҳим хулосалар

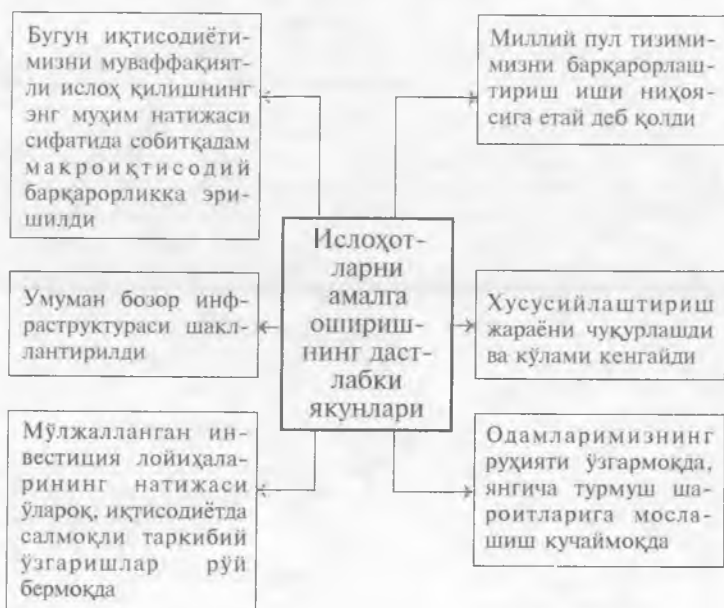

11.5.

Ислоҳотлар стратегияси ва тактикасини белгилаш чоғида жамиятни ислоҳ қилиш ва янгилашда белгиловчи аҳамиятга эга бўлган бўғинлар

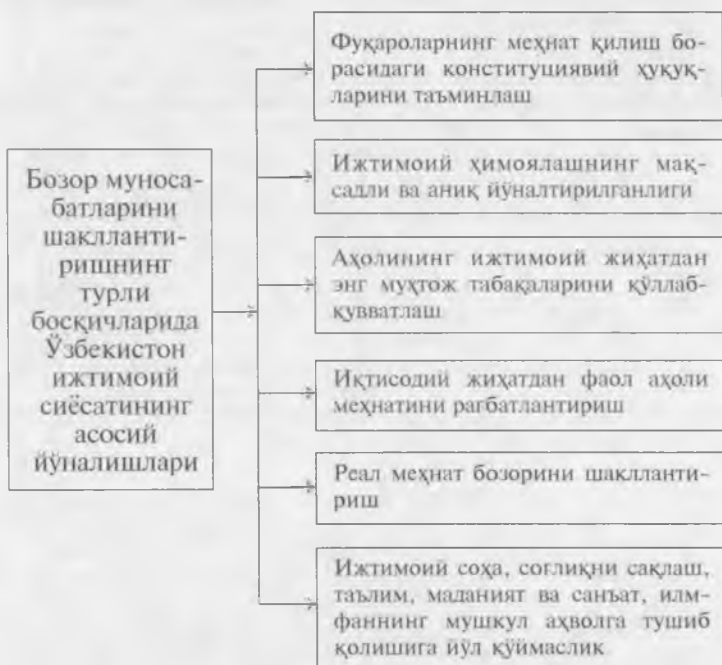
11.6. Ислоҳотларни амалга оширишнинг дастлабки яқунлари

12-м а в з у. Кучли ижтимоий сиёсат ва аҳоли ижтимоий фаоллигининг ортиши

12.1. Кучли ижтимоий сиёсат ва унинг асосий йўналишлари

Ўзбекистоннинг уз янгилашиш ва тараққиёт йулига асос булган энг мухим қоидаларидан бири бозор иқтисодиётига ўтишнинг барча босқичларида олдиндан кучли ижтимоий сиёсатни ўтказишдир. Қолган барча қоидалар ижтимоий вазифаларни ҳал этишга, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш соҳасида қатъий кафолатни вужудга келтиришга буйсундирилади

12.2. Ижтимоий хавфсизликни таъминлашда эътиборга олинувчи омиллар

Булар

Тараққиётнинг ҳамма босқичларида одамларнинг ижтимоий кайфиятларини, ижтимоий муаммоларни назар-писанд қилмаслик барқарорликка ва миллий хавфсизликка катта хавф тугдиради

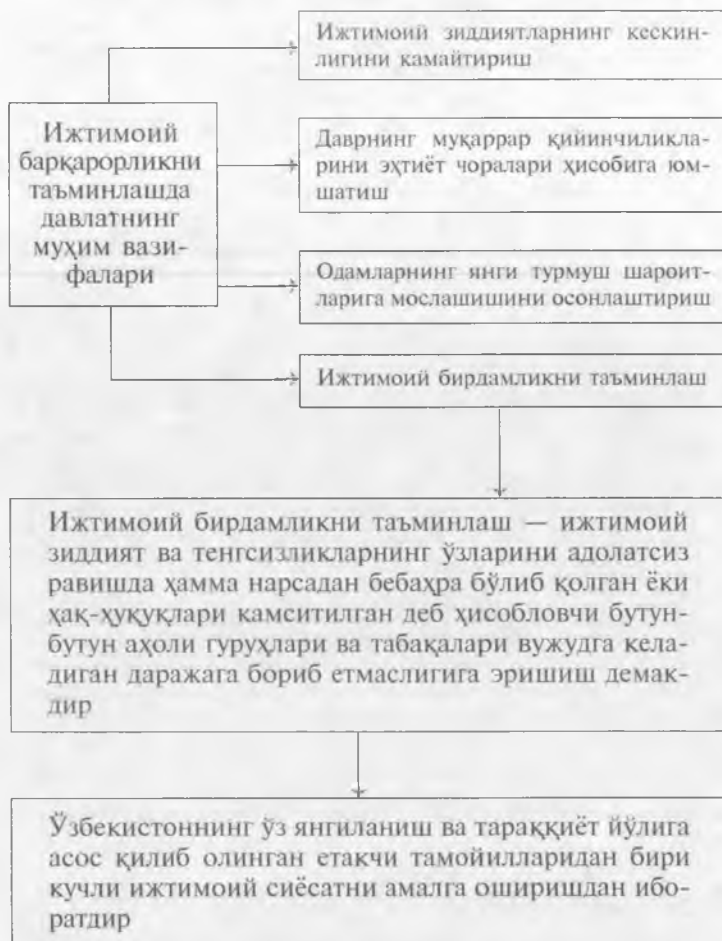
Ислохотларнинг моҳиятига тўраларча путур етказиш, ижтимоий адолатни бузиш, ҳокимиятнинг турли поғоналаридаги коррупция аҳолининг шундай ҳам танг аҳволини янада оғирлаштириб, жиддий ижтимоий зиддиятларга олиб келиши мумкин. Бу ҳол ўтмишни қўмсаш кайфиятлари уйғониши учун қулай замин яратади, шовинизм ва сохта ватанпарварликдан тортиб то мурасасиз социалистик кайфиятдаги аҳоли турли ҳаракатларгача озиқ берувчи муҳит бўлиб хизмат қилади. Бундай ҳолатда аҳоли орасида ижтимоий норозилик кайфиятларининг гаразли, тор сиёсий манфаатларини қўзлаб қўзғатиб турилиши ҳам фуқаролар тинчлигига, барқарорлик ва хавфсизликка таҳдид солади

Иқтисодиётнинг эркинлаштирилиши, айниқса истеъмол нархлари ва таърифларнинг «эсанкиратадиган» тарзда қўйиб юборилиши, ишлаб чиқаришнинг пасайиб кетиши, тўловларни амалга оширмаслик билан боғлиқ тангликнинг кескинлашуви, пул муомаласининг бузилиши истеъмол нархларининг кескин ўсишига, жамғармаларнинг қадрсизланишига, аҳолининг анчагина қисми турмуш даражасининг пасайишига, бутунлай ёки қисман ишсизлик сонининг ўсишига олиб келади. Бу даврда аҳолини ижтимоий ҳимоялаш ва қўллаб-қувватлашга қаратилган чораларга старли эътибор бермаслик аҳолининг анча қисми қашшоқлашувига, уларнинг люмпенлашувига олиб келиши мумкин. Маълумки, бундай ҳолат ижтимоий беқарорликни вужудга келтирувчи муҳит бўлиб хизмат қилади

Ҳар қандай мамлакатда турли кўринишдаги тенгсизликлар кўпайса ёки уларнинг ўсишига имкон пайдо бўлса, улар ижтимоий барқарорлик учун хавф тугдиради. Ижтимоий муаммоларнинг кескинлиги кимларнингдир камбағаллиги ёки бойлигида эмас, балки ушбу ижтимоий табақалар ўртасида ҳаддан ташқари катта фарқ бўлишидандир. Бу эса беихтиёр уларнинг қарама-қаршилигига олиб келади

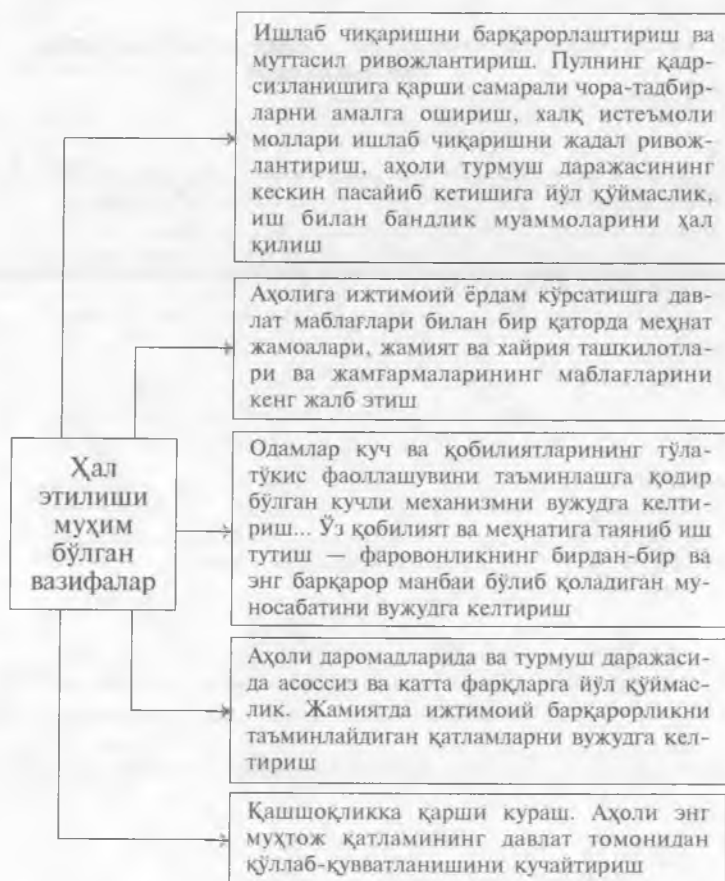
12.3.

Ўтиш даврида демократик давлатнинг
ижтимоий барқарорликни
таъминлашдаги муҳим вазифалари

12.4.

Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тўғрисидаги ҳал этилиши муҳим бўлган вазифалар

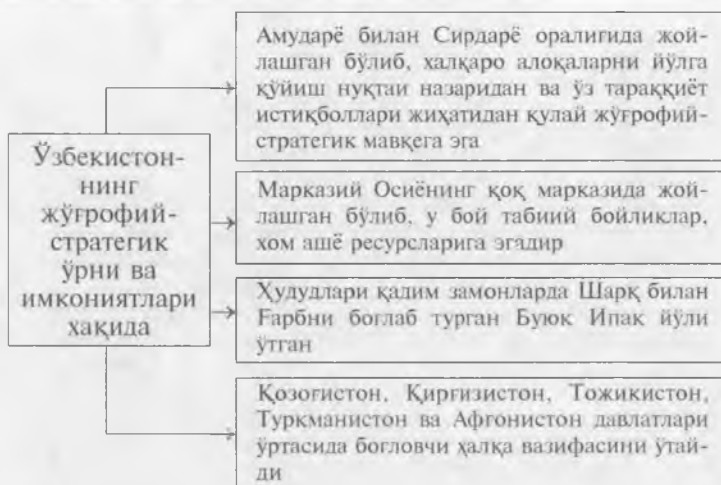

Зиммага олинган вазифаларни амалга оширишда аҳолининг сиёсий ва ижтимоий фаоллигини кучайтириш жуда муҳим аҳамият касб этмоқда

13-м а в з у. Жўғрофий-стратегик имкониятлар ва табиий хом ашё ресурслари

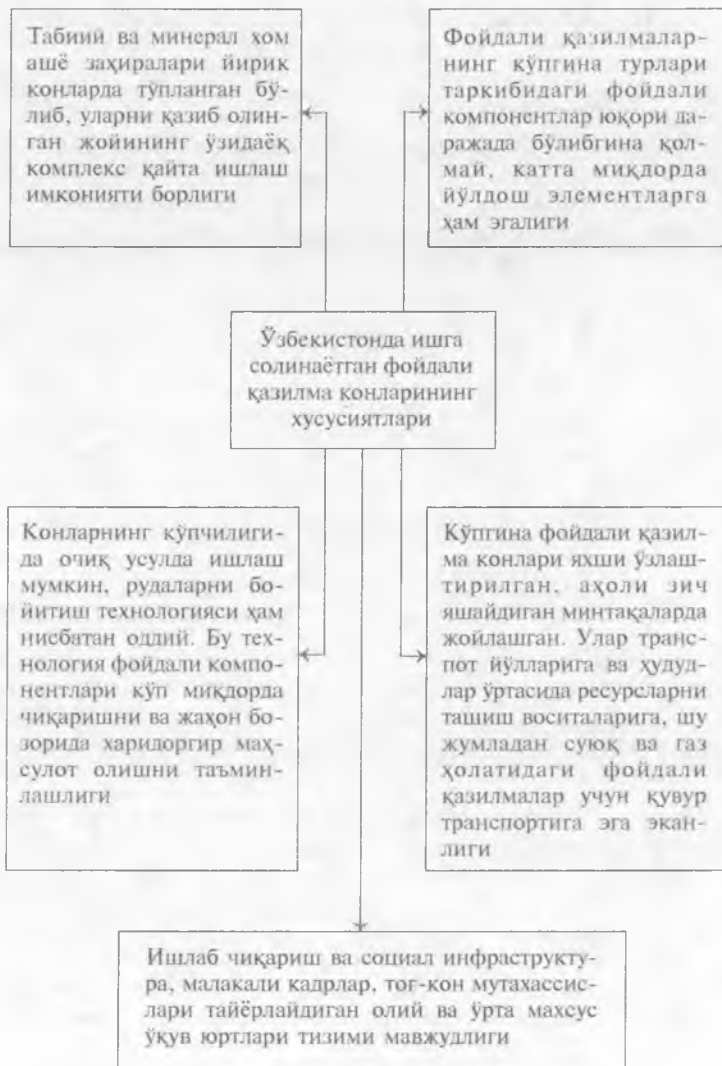
13.1. Ўзбекистоннинг жўғрофий-стратегик ўрни имкониятлари

Ҳозирги дунёда ҳеч қайси мамлакат, шу жумладан Ўзбекистон Республикаси ҳам, бошқалардан ажралган ҳудуд эмас. Бу мамлакатлар жаҳон хўжалик алоқаларининг муайян жўғрофий ва сиёсий тизимлари таркибига кириди

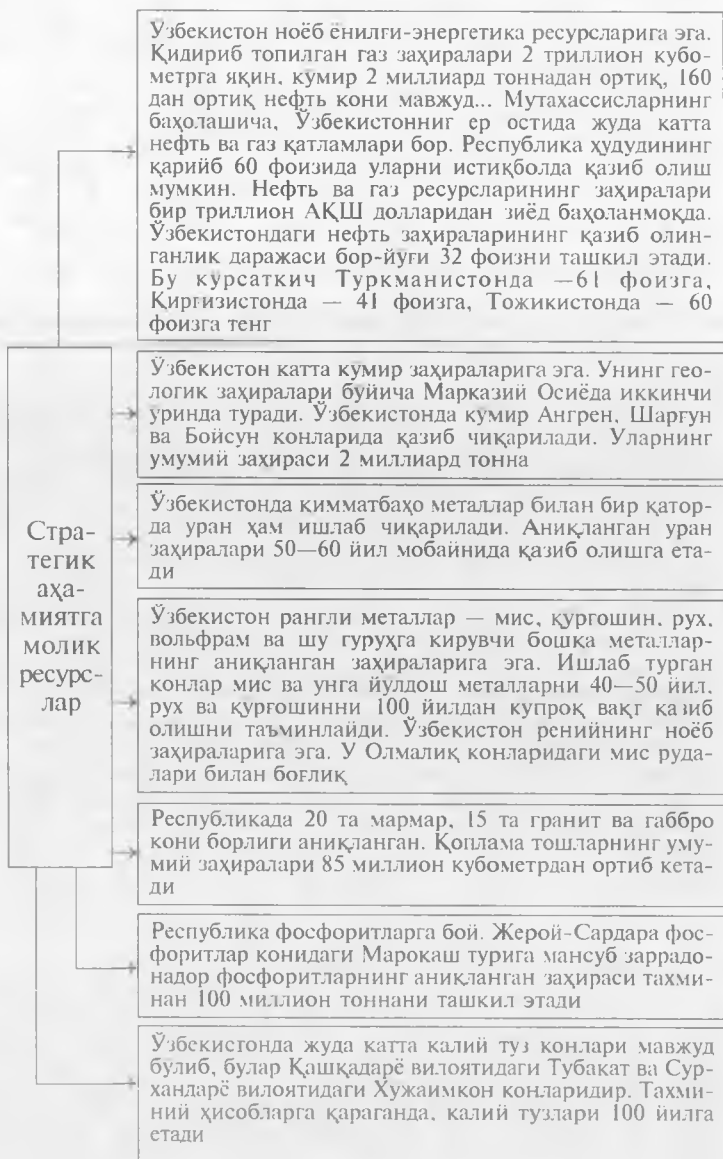

Ўзбекистоннинг ва Марказий Осиёдаги бошқа республикаларнинг ҳозирги жўғрофий-сиёсий тизимларидаги роли жуда сезиларли ва каттадир. Шу туфайли бу республикаларда юз бераётган ҳодисалар жаҳондаги энг йирик давлатлар, турли жўғрофий-сиёсий тузулмаларнинг манфаатларига бевосита дахлдордир. Ҳар қандай давлат ҳам ўзининг жўғрофий-сиёсий йўлини белгилаган вақтида ана шу вазиятни ҳисобга олади ва ўзи учун сиёсий, иқтисодий ва стратегик фойда чиқариб олишга ҳаракат қилади

13.3. Ўзбекистон Республикасида ишга солинаётган фойдали қазилма конларининг хусусиятлари

Ўзбекистоннинг стратегик аҳамиятга молик ресурслари

Ўзбекистон заминида мавжуд бўлган бойликларга эга давлатлар жаҳон харитасида куп эмас. Бу бойликларнинг купчилиги ҳам ишга солинмаган. Бу эса бутун дунёга машҳур чет эл компаниялари ва банкларининг эътиборини жалб этиши аниқ

ТАБИЙ БОЙЛИКЛАРИМИЗ ТЎҒРИСИДА МАЪЛУМОТ

Ўзбекистонда машҳур Менделеев даврий системасининг деярли барча элементлари топилган. Ҳозирга қадар 2,7 мингдан зиёд турли фойдали қазилма конлари ва маъдан намоён бўлган истиқболли жойлар аниқланган. Улар 100 га яқин минерал-хом ашё турларини ўз ичига олади. Шундан 60 дан ортиги ишлаб чиқаришга жалб этилган. 900 дан ортиқ кон қидириб топилган бўлиб, уларнинг тасдиқланган заҳиралари 970 миллиард АҚШ долларини ташкил этади. Шу билан бирга, умумий минерал-хом ашё потенциали 3,3 триллион АҚШ долларидан ортиқроқ баҳоланаётганини ҳам айтиб ўтиш керак. Ҳоят муҳим стратегик манбалар — нефть ва газ конденсати, табиий газ буйича 155 та истиқболли кон, қимматбаҳо металллар буйича 40 дан ортиқ, рангли, нодир ва радиоактив металллар буйича 40, кончилик-кимё хом ашёси буйича 15 та кон қидириб топилган.

Ҳар йили республика конларида тахминан 5,5 миллиард долларлик миқдорда фойдали қазилмалар олинмоқда ва улар ёнига 6,0—7,0 миллиард долларлик янги заҳиралар қушилмоқда. Олтин заҳиралари буйича республика дунёда 4-уринда, уни қазиб олиш буйича 7-уринда, мис заҳиралари буйича 10—11-уринда, уран заҳираси буйича 7—8-уринда туради

14-м а в з у. Инсон салоҳияти, ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфраструктураси

14.1. Инсон салоҳияти ва уни рўёбга чиқаришнинг асосий белгилари

Ўзбекистоннинг ҳақиқий бойлиги ва мулки унинг меҳнатсевар, саҳий ва меҳмондўст халқидир. Жамиятнинг энг олий бойлиги бўлган халқ абадий қадриятларни, қудратли салоҳиятни ўзида жамлаган. Бу салоҳиятни юзага чиқариш жамиятимизни ривожлантириш ва тараққий эттиришнинг жуда кучли омили бўлиб хизмат қилади. Инсон салоҳияти энг фаол, энг бунёдкор омил бўлиб, у мамлакатнинг ислоҳотлар ва туб ўзгаришлар йўлидан тинимсиз илгарилаб боришини таъминлаб беради

14.2.

Инсон салоҳияти ва ижтимоий-демографик вазият

Инсон
салоҳияти ва
меҳнат
заҳираларини
шаклланти-
ришда ижти-
моий демогра-
фик вазият-
нинг роли

Ўзбекистоннинг муҳим хусусияти шундан иборатки, бу ерда аҳолининг узиш суръатлари юқори. 1990—1996 йилларнинг ўзида мамлакат аҳолисининг сони 13,3 фоиз кўпайди. Шу йиллар мобайнида аҳоли йилига ўртача 450 минг кишига кўпайди. Ҳозир республикада 23 миллиондан ортиқ аҳоли яшамоқда

Мамлакатимиздаги ижтимоий-демографик аҳволнинг яна бир муҳим хусусияти — жамиятнинг асоси булган кучли оила тизимидир

Ҳозир республика қудратли меҳнат салоҳиятига эга. Меҳнат заҳиралари бутун аҳолининг деярли 50 фоизини ташкил этади ва ҳар йили 210—220 минг кишига кўпайиб бормоқда. Меҳнат салоҳиятининг муҳим хусусияти — унинг ёш ва касб таркибидир. Ўзбекистон аҳолисининг ўртача ёши 24 ёшга тенг

Ўзбекистондаги меҳнат салоҳиятининг муҳим хусусияти унинг таълим даражаси юқорилигидир. Республика аҳолисининг ялпи саводхонлиги муаммоси тула ҳал қилинган. Саводхонлик даражаси 99,06 фоизни ташкил этади

Меҳнат заҳираларининг умумий ва профессионал таълим даражасининг юқорилиги. Ҳозирги вақтда республикада ўқув юртларининг кенг тармоғи вужудга келтирилган, 59 та олий ўқув юрти, 258 та ўрта махсус ўқув юрти ишлаб турибди, шулардан 75 таси коллеждир. Ҳозир ихтисослаштирилган олий ва ўрта ўқув юртларида 360 мингдан ортиқ талаба ўқимоқда ва малака эгалламоқда

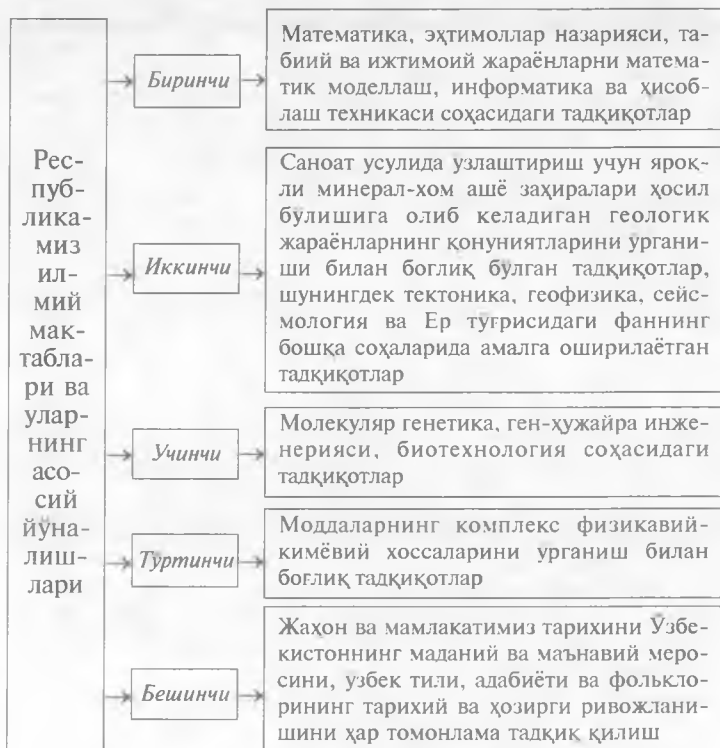
14.3. Таълим соҳасида Ўзбекистон алоқа ўрнатган халқаро ташкилотларнинг айримлари

Ҳозирги кунда Ўзбекистон-Америка ва Ўзбекистон-Корея Университетларини ташкил этиш устида иш олиб борилмоқда. Канада томони билан биргаликда Халқаро менежмент ва бизнес олий магистрлик мактабини ташкил этишга тайёргарлик курилмоқда

14.4. Жаҳон даражасида яратилган республикамиз илмий мактабларининг беш йўналишдаги илмий-тадқиқот ишлари тўғрисида

Мамлакатни жадал ривожлантириш борасидаги дастурий вазифаларни амалга оширишда фанни ва илмий инфраструктурани ривожлантириш гоят муҳим аҳамиятга эга. Республика фани қудратли интеллектуал салоҳиятни яратган. У ҳаётимизнинг кўпгина соҳаларида амалда қўлланилмоқда. Ватанимизнинг миллий давлатчилиги ва иқтисодий мустақиллигини мустаҳкамлаш учун асос бўлиб хизмат қилмоқда

Фан соҳасида 46 минга яқин киши банд бўлиб, шулардан 2800 нафари фан доктори, 16100 нафари фан номзодидир. Биринчи марта Ўзбекистон Республикасида Олий аттестация комиссияси тузилди

15-м а в з у. Кенг қўламли ўзгаришлар ва ҳамкорлик кафолатлари

15.1. Ўтиш давридаги қонунчилик фаолиятининг асосий туркумлари

Республикада қабул қилинган биринчи Конституция ва бир қатор асосий қонунлар ҳаётимизнинг ҳамма томонларини демократиялашнинг, жамиятимизни янгилаш ҳамда Ўзбекистонни ўзининг ишончли ва истиқболли шериги деб билаётган жаҳондаги кўплаб мамлакатлар билан ҳамкорлик жараёнлари ортга қайтмаслигининг қудратли ҳуқуқий кафолати бўлиб хизмат қилмоқда

Бу қонунлар бир-бирига таъсир кўрсатади ва тулдиради ҳамда «жамиятни ўзгартириш ва ислоҳ қилиш учун етарли даражада мустаҳкам замин яратади»

15.2.

Қонунчилик ва чет эллик инвесторларга бериладиган кафолатлар

Халқаро ҳуқуқ ва нормаларнинг ички қонунлардан устунлиги республикада қонунчилик фаолиятини ривожлантириш ва тақомиллаштиришнинг асосий қоидаларидан бири эканлигини эътиборда тутиш зарур

Ўзбекистон Республикасида чет эллик инвесторларга яратилган кафолатларнинг тўлиқ бўлмаган рўйхати:

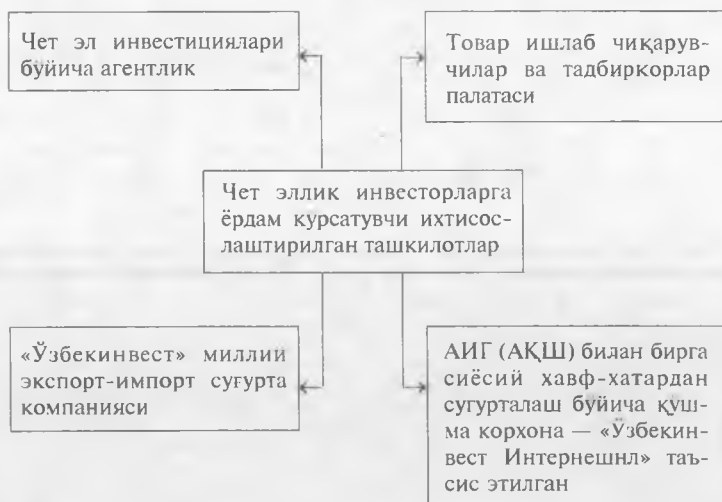
Ўзбекистон Республикасидаги хорижий инвестициялар национализация ва реквизиция қилинмайди

Хорижий инвесторларга қонуний фаолияти натижасида олинган фойдани ва бошқа маблағларни ҳеч бир чекловсиз чет эл валютасида чет элга ўтказиш кафолатланади. Шунингдек, импорт бўйича олиб кирилаётган хом ашё, бутловчи буюмлар ва замонавий технологиялардан олинган тушумни ҳеч монеликсиз чет эл валютасига айирбошлаш таъминланади

Чет эллик жисмоний ва юридик шахсларга давлат мулкни хусусийлаштириш жараёнида, шу жумладан кўчмас мулк олди-сотдисида эркин қатнашиш кафолатланади. Чет эллик инвесторлар мулкий ҳуқуқларни, шу жумладан савдо ва хизмат соҳаси объектларига ҳамда турар жой бинолари ва улар жойлашган ер участкаларига мулк ҳуқуқини, ер ва табиий манбаларга эгалик қилиш ва улардан фойдаланиш ҳуқуқини қўлга киритишга ҳақлидир

Чет эллик инвесторлар иштирокида ташкил этилган корхоналар ўзлари ишлаб чиқарган маҳсулотни лицензиясиз экспорт қилиш ва ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун маҳсулотни импорт қилиш ҳамда қўшма корхоналарнинг устав фондига ҳисса қўшиш учун бож тўламадан мулк олиб киришга ҳақлидир

15.3. Чет эллик инвесторларга ёрдам кўрсатиш мақсадида ташкил этилган ихтисослаштирилган ташкилотлар ва муассасалар

15.4. Барқарорлик — инвестиция фаолиятининг асоси

Чет эллик инвесторлар ва инвестициялар уз фаолиятлари учун қонунчилик асослари яратилибгина қолмасдан, балки барқарор фаолият кўрсатиш учун реал шарт-шароитлар мавжуд булган, ижтимоий-сиёсий барқарорлик таъминланган, сиёсий хавф-хатарлар энг кам даражага келтирилган, миллатлараро ва фуқаролараро нифоқлар булмаган мамлакатгагина келади

Айнан жамиятдаги барқарорлик ва давлат сиёсатини олдиндан айта билиш мумкинлиги катта қўламдаги туб узгаришларни амалга ошириш, кенг инвестиция фаолияти учун асос бўлади

15.5.

Ўзбекистонда эришилган ижтимоий ва сиёсий барқарорликка олиб келган омиллар

Булар:

→ Жамият миллатлараро зиддиятлар, жамиятга тарқоқлик ҳолатини ва беқарорликни келтириб чиқарувчи жуда кучли омил ҳисобланган тор гуруҳий манфаатлар тўқнашувига асосланган фуқаролар қарама-қаршилиги ҳалокатли эканлигини чуқур тушуниб ва англаб етганлиги

→ Жамиятни тубдан ислоҳ қилишнинг чуқур ўйланган дастури ишлаб чиқилди ва амалга оширилди. Бу дастур жамият томонидан қабул қилинди ва уни бутун халқ қўллаб-қувватлади. Давлат аҳолини ижтимоий ҳимоялашга қаратилган кучли чора-тадбирларни амалга оширди, бу эса ижтимоий тараққиётнинг гоят муҳим йўналишлари бўйича ижтимоий келишувга эришиш учун асос бўлди

→ Давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг ҳокимиятларни демократик негизда бўлиш тамойилига асосланган янги тизим ташкил этилди ва у самарали ишлаб турибди. Шунингдек маҳаллий ҳокимият идоралари ва фуқаролар ўзини-ўзи бошқариш органларининг ваколатлари кенгайтирилди. Турли сиёсий ва ижтимоий ҳаракатлар нодавлат тузилмаларининг фаол, энг муҳим, амалий фаолияти учун кенг ҳуқуқий макон вужудга келтирилди. Қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот сақлаб қолинди ва мустаҳкамланди

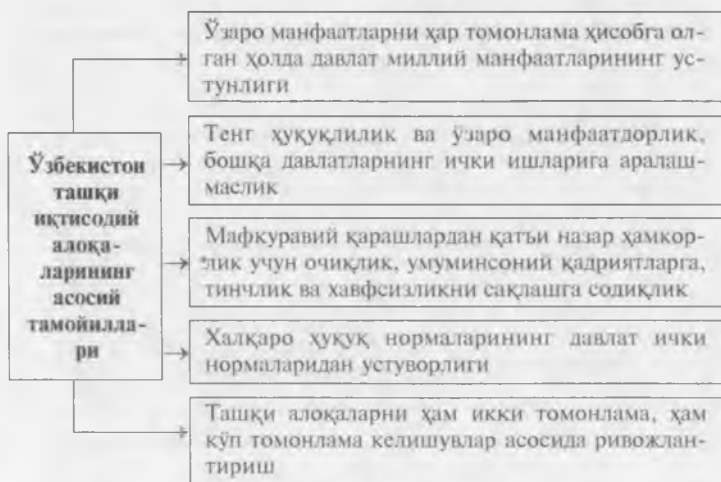
Буларнинг ҳаммаси мамлакатда ижтимоий ва социал барқарорликка, миллатлараро тинчлик ва фуқаролар тоғувлигига асос бўлди. Ўз навбатида, жамиятимизни муваффақиятли ислоҳ қилиш ва янгилашнинг энг муҳим шартига айланди

16-м а в з у. Жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкорлик

16.1. Ташқи сиёсий ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг асосий тамойиллари

Ўзбекистон Республикаси халқаро муносабатларнинг тула ҳуқуқли субъектидир. Унинг ташқи сиёсати давлатларнинг суверен тенглиги, куч ишлатмаслик ёки куч билан таҳдид қилмаслик, чегараларнинг дахлсизлиги, низоларни тинч йул билан ҳал этиш, бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик қоидаларига ва халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган бошқа қоидалари ва нормаларига асосланади

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, 17-м о л д а

Биз ташқи алоқаларни халқаро муносабатларнинг турли йўналишлари бўйича муваффақиятли ривожлантиришни хавфсизлик ва барқарорликнинг кафолати деб биламиз. Ўзбекистон дунё учун очик. Биз ҳам дунёнинг Ўзбекистонга жуда катта қилиқиш билан қараётганлигини ҳис этмоқдамиз. Бу эса Ўзбекистоннинг барқарор ривожланиши учун энг яхши кафолатдир

16.2. Халқаро интеграция қоидаларига риоя этиш — хавфсизлик шартидир

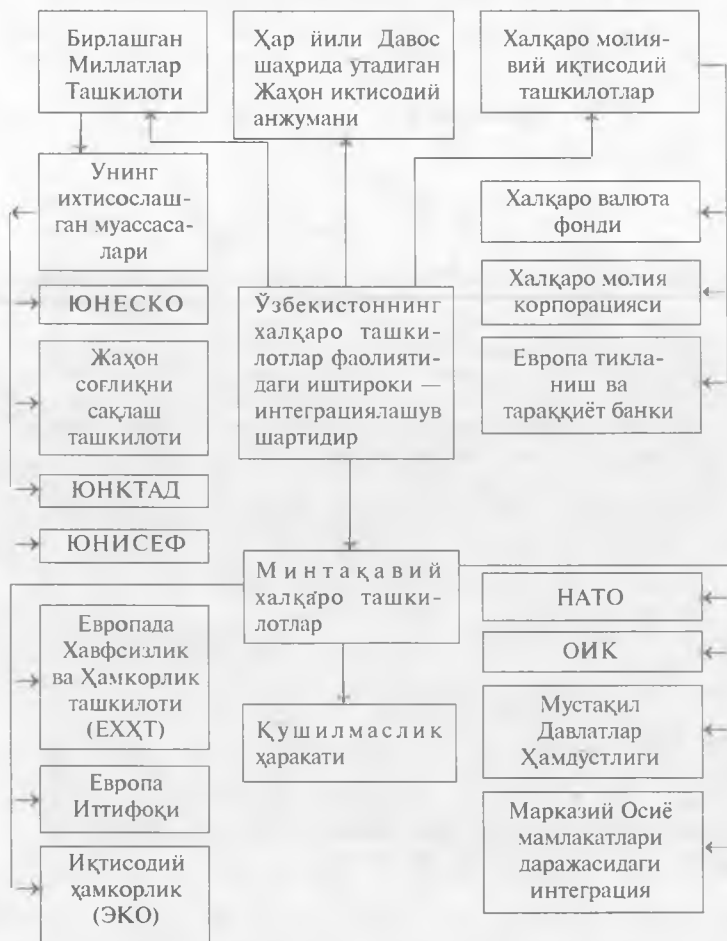
XXI аср, шубҳасиз, халқаро муносабатларда бутун дунё қамраб олинадиган аср бўлди. Бундай шароитда интеграция жараёнининг, халқаро институтлар ва ташкилотларда суверен давлатларнинг иштирок этишини кенгайтириш жараёнини фақат тарих тақозоси деб эмас, балки айрим минтақалар қуламида ҳам собитқадамлик, барқарорликнинг қудратли омили деб ҳисобламоқ зарур

Интеграция ҳақида гапирар эканмиз, манфаатлар бирикунининг хилма-хил механизмлари ва шакллари ҳамда интеграция турлари мавжудлигига асосланамиз. Бунга шерикчилик ва ҳамкорлик қилишга интилаётган мамлакатларнинг бошлангич шарт-шароитлари турличалиги сабабдир. Ўзбекистон бир вақтнинг ўзида турли даражаларда — дунё миқёсида ва минтақа қуламида — интеграция жараёнларида қатнашса-да, аммо бир муҳим қоидага: бир давлат билан яқинлашиш ҳисобига бошқасидан узоқлашмасликка амал қилади. Биз бир субъект билан шерикчиликнинг мустақамланиши, бошқалари билан шерикчилик муносабатларининг заифлашувиغا олиб келишига қаршимиз. Шу сабабли Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятидаги интеграциялашуви сарқирра жараёндир

Қолаверса, биз мамлакатлар ва давлатларнинг хавфсизлик даражаси уларнинг интеграция жараёнларида қатнашиш даражасига бевосита боғлиқ деб ҳисоблаймиз. Мамлакат қанчалик интеграция алоқалари билан боғланган бўлса, унинг хавфсизлигига таҳдид шунчалик кам бўлади

16.3.

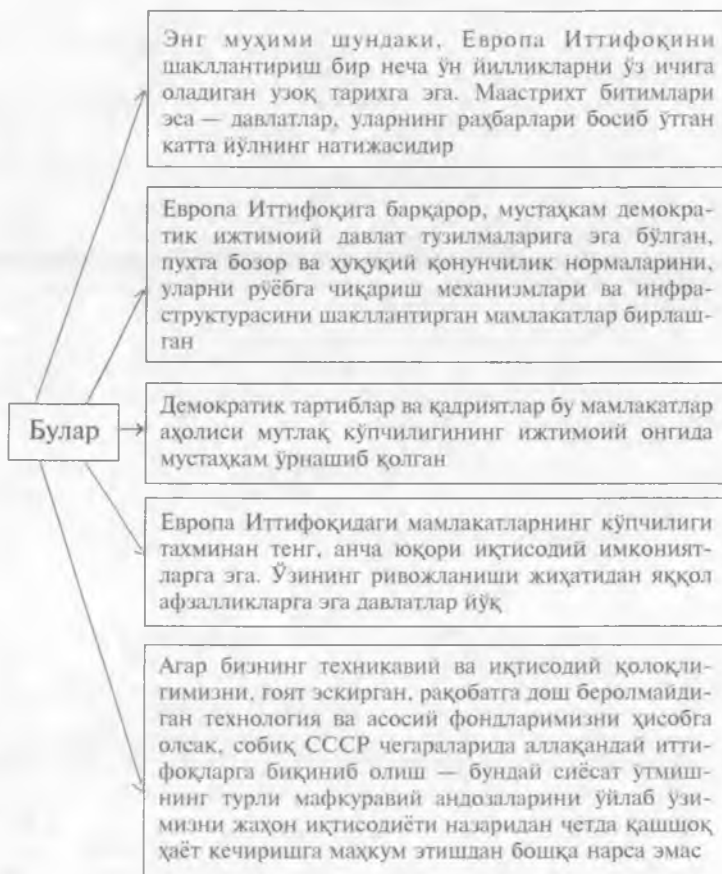
Ўзбекистоннинг халқаро ташкилотлар фаолиятидаги иштироки — интеграциялашув шартидир

Марказий Осиёдаги интеграцияни биз ҳудудий бирлик, коммуникациялар, иқтисодиётнинг асосий ва етакчи тармоқлари муштараклиги, сув ҳужалиги ва энергетика объектларини биргалашиб ишлатиш, энергия заҳиралари билан таъминлаш эҳтиёжи тақозо этган объектив зарурият, деб ҳисоблаймиз

16.4.

Европа Иттифоқини советлардан кейинги макондаги вазиятдан кескин ажратиб турадиган ҳолатлар

Ўзбекистон 1996 йил июль ойида советлардан кейинги маконда Россиядан сўнг иккинчи бўлиб Флоренцияда Европа Иттифоқи Кенгаши билан шерикчилик ва ҳамкорлик тўғрисидаги битим имзолади

МУНДАРИЖА

Муқаддима	3
---------------------	---

БИРИНЧИ БОБ

Хавфсизликка таҳдид

1-м а в з у. Минтақавий можаролар	7
2-м а в з у. Диний экстремизм ва фундаментализм	9
3-м а в з у. Буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик	15
4-м а в з у. Этник ва миллатлараро зиддиятлар	18
5-м а в з у. Коррупция ва жинойтчилик	23
6-м а в з у. Маҳаллийчилик ва уруг-аймоқчилик муносабатлари	28
7-м а в з у. Экологик муаммолар	32

ИККИНЧИ БОБ

Барқарорлик шартлари ҳамда тараққиёт кафолатлари

8-м а в з у. Маънавий қадриятлар ва миллий узликни англашнинг тикланиши	36
9-м а в з у. Давлатчилиқни шакллантириш ва мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш	39
10-м а в з у. Демократик институтларни ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантириш	48
11-м а в з у. Бозор муносабатларининг қарор топиши ва мулкдорлар синфининг шаклланиши	53
12-м а в з у. Кучли ижтимоий сиёсат ва аҳоли ижтимоий фаоллигининг ортиши	59
13-м а в з у. Жўгрофий-стратегик имкониятлар ва табиий хом ашё ресурслари	63
14-м а в з у. Инсон салоҳияти, ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфраструктураси	67
15-м а в з у. Кенг қўламли ўзгаришлар ва ҳамкорлик кафолатлари	71
16-м а в з у. Жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкорлик	75

250 *сўми*

Президент
Ислом Каримовнинг
«Ўзбекистон
XXI аср бўсағасида:
хавфсизликка таҳдид,
барқарорлик шартлари
ва тараққиёт кафолатлари»
асарини ўрганиш бўйича
ўқув-кўргазмали қўлланма

Тузувчи-муаллиф *Шариф ҚОБИЛОВ*

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни
Бош таҳририяти
Тошкент — 1999

Мухаррир *И. Шоймардонов*
Бадий муҳаррир *Ф. Башарова*
Техник муҳаррирлар *Л. Хижова, Ф. Полатова*
Мусаҳҳиҳ *Ж. Тоирова*

Теришга берилди 30.12.98. Босишга рухсат этилди 28.01.99.
Бичими 84x108 $\frac{1}{32}$. Таймс гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма
табоги 4,20. Нашриёт ҳисоб табоги 4,17. Адади 10000. Буюртма
№ 3555. Баҳоси шартнома асосида.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмаҳонаси, 700083
Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.